

N

O

V

A

Innvandrerungdom - integrasjon og marginalisering

Tormod Øia

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

Rapport 20/05

Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering

TORMOD ØIA

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 20/05

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2005
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-224-2
ISSN 0808-5013

Forsidefoto: © Artville by Getty Images
Desktop: Torhild Sager
Trykk: GCS/Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Forskningsprosjektet «Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering» er utført ved NOVA. Denne rapporten er et forsøk på å presentere omfattende data fra Ung i Norge-undersøkelsen 2002 med særskilt fokus på innvandrerungdom. I hvilken grad og på hvilken måte skiller innvandrerungdom seg fra norsk ungdom? Stikkordene er integrasjon og marginalisering på sentrale arenaer som skole, familie og jamnademiljø. Kan ulike former for integrasjon og deltaking i det norske samfunnet bidra til å forklare omfanget av kriminelle handlinger og eventuelle forskjeller mellom norsk ungdom og innvandrerungdom?

Olve Krange har lest rapporten og kommet med nyttige kommentarer.

Oktober 2005

Tormod Øia

Innhold

Sammendrag	7
1 Bakgrunn	11
1.1 En ny situasjon	11
1.2 Første og andre generasjon	14
1.3 Datagrunnlag	16
2 Tilknytning til bærende institusjoner	18
2.1 Skolen	18
2.2 Frivillige organisasjoner	20
3 Kontakt med voksne	24
3.1 Kommunikasjon og samhandling i familien	24
3.2 Foreldre som ressurspersoner	28
3.3 Andre voksne som ressurspersoner	30
3.4 Ungdomssentrisme	31
3.5 Utorientert fritidsmønster	33
4 Ambisjoner og framtidsplaner	36
4.1 Utdanningsplaner	36
4.2 Framtidig arbeidsledighet	37
5 Deltaking og engasjement	39
5.1 Interesse for politikk og samfunnsspørsmål	39
5.2 Politiske aktiviteter	41
6 Holdninger, moral og verdier	45
6.1 Ungdomskultur	45
6.2 Subgrupper av ungdom	46
6.3 Religiøse verdier	50
7 Marginalisering	56
7.1 Hva vet vi?	56
7.2 Rus, vold og kriminalitet	58
7.3 Tre samlemål	60
8 Virker integrasjonsmekanismene?	65
8.1 Samvariasjon	65
8.2 Ulike årsaker kontrollert for hverandre	67
8.3 De vanekriminelle	70
8.4 Bli forskjellige borte?	73
8.5 Sammenfatning	75
Summary	77
Litteraturliste	79

Sammendrag

Rapporten tar for seg problemstillingen innvandrerungdom, marginalisering og integrasjon. Bakgrunnen var funn basert på Ung i Oslo-undersøkelsen 1996. Avhandlingen «*Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*» (Øia 2003) viser at innvandrerungdom og spesielt andre generasjon begår flere grove kriminelle handlinger enn norsk ungdom generelt. Årsakene til kriminalitet blei søkt langs to linjer. Ett sett med mulige belastninger og risikofaktorer har norsk ungdom og innvandrerungdom felles: Det handler om ungdomskulturer, skoletilpasning, familieforhold, fritid og livsstil. Det andre settet med mulige risikofaktorer er situasjoner som innvandrerungdom var alene om: Stikkord er etniske kulturkonflikter, tilpasningsstrategier til det norske samfunnet og identitetsforvaltning. Kort viste undersøkelsen at årsakene til kriminalitet var felles for norsk ungdom og innvandrerungdom.

Denne rapporten forsøker å gå nærmere inn i årsakene til at innvandrerungdom er mer kriminelle og asosiale enn norsk ungdom. Utgangspunktet er Ung i Norge 2002-data. Også ut fra disse dataene er det innvandrerungdommen som skårer høyest på et mål om kriminalitet. Det gjelder primært andre generasjon og forskjellene er spesielt store når det gjelder vold. Problemstillingen er kort: Ligger noe av årsaken til at innvandrerungdom er mer kriminelle i at de er mindre integrert og har svakere band til det norske samfunnet?

Hirschi (1969) har utvikla en generell teori om årsaker til kriminalitet og marginalitet. I hans perspektiv er lovbrudd, som et overordna perspektiv, et resultat av manglende integrasjon eller band til samfunnet. Han peker ut fire underområder:

- Tilknytning til foreldre og andre lovlydige voksne personer
- Det andre gjelder om den enkelte har tydelige ambisjoner og framtidsplaner.
- Det tredje forholdet omhandler deltaking og engasjement.
- Hirschi er også opptatt av holdninger og moral, i betydningen oppslutning om samfunnets sentrale verdier.

Framstillingen drøfter integrasjon på ulike arenaer og livsområder og sammenlikner systematisk tre grupper av ungdommer: norske ungdommer, første generasjon innvandrerungdommer og andre generasjon.

Ikke noe tyder på at innvandrerungdom er mindre tilpassa i skolehverdagen enn norsk ungdom. Organisasjonsmedlemskap faller ut til fordel for norske ungdom. Innvandrerungdom, og spesielt jentene, er i mindre grad med i norske ungdomsorganisasjoner.

Familierelasjoner drøftes langs tre innfallsvinkler. Den første omhandler positiv kommunikasjon, sosial støtte, interesse og tillit. Den andre viser konflikter eller såkalt negativ kommunikasjon, og den tredje sosial kontroll. Vet foreldrene hva de unge driver med, hvor de er, og hvem de er sammen med? Samlet er det norsk ungdom som kommer best ut. Videre drøftes i hvilken grad foreldre og andre voksne framstår som ressurspersoner i for eksempel valg av utdanning. Her er ikke systematiske forskjeller mellom norske og innvandrere.

Spørreskjemaet har et mål på «Ungdomssentrisme» – i hvilken grad de unge oppfatter seg som distinkt gruppe i opposisjon til voksne. Denne type holdninger er mest utbredt i innvandremiljøene. Et annet mål kalles «Uteorientert fritidsmønster». I hvilken grad er de unge mye ute på fritida, i avstand fra signifikante voksenpersoner, og gjennom dette unndrar seg uformell sosial kontroll. Norske ungdommer har et mer uteorientert fritidsmønster.

Ambisjoner og framtidsplaner er målt på to ulike måter: andelen som ser for seg en høyere akademisk utdanning, og andelen som frykter å bli arbeidsledig. Flere innvandrere setter seg høye utdanningsmål. Samtidig er det flere innvandrere som er engstelige for å bli arbeidsledige, sjøl om de tar utdanning.

Samfunnsengasjement i betydning interesse for politikk og samfunns spørsmål er målt på en rekke ulike måter. Samla synes det ikke å være vesentlige forskjeller mellom norske og innvandrere.

Temaet oppslutning om sentrale verdier i samfunnet er målt ved hjelp av to innfallsvinkler. Den første er basert på et skille mellom prokulturer og motkulturer eller protestkulturer. En typisk prokultur er definert gjennom oppslutning om sentrale samfunnsverdier som deles av et flertall. Innvandrerungdom skårer høyest på dette målet. Den andre innfallsvinkelen er religiøse holdninger og atferd. Igjen skårer innvandrerungdom høyest.

Samla er det et variert bilde som vises fram. Det er vanskelig å trekke noen entydig konklusjon om hvem som er best integrert – norske eller innvandrere. Ikke desto mindre holder forskjellene seg når det kontrolleres for disse variablene. Innvandrerungdom og spesielt andre generasjon er fremdeles mer kriminelle enn norsk ungdom.

Hovedpoenget og hovedkonklusjonen er at forskjeller mellom norske og innvandrere når det gjelder tilbøyelighet til å begå alvorlige kriminelle handlinger, ikke fullt ut kan forklares gjennom en teori om at norsk ungdom er bedre integrert i det norske samfunnet. Videre er det fremdeles en forskjell mellom første og andre generasjon unge innvandrere i retning at andre generasjon er mer kriminelle. Heller ikke denne forskjellen lar seg enkelt forklare gjennom å ta utgangspunkt i en oppfatning om manglende integrasjon som årsak. Tvert om er det flere indikasjoner på at andre generasjon er best integrert.

1 Bakgrunn

1.1 En ny situasjon

Det norske samfunnet har etter krigen i stigende grad opplevd innvandring både fra vestlige land og fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Bare i løpet av perioden fra 1992 til 2002 har det skjedd tydelige endringer i sammensetningen av den norske befolkningen. I Ung i Norge-undersøkelsen 1992 oppga 95 prosent av de unge at far og mor var født i Norge. Tilsvarende tall henta fra Ung i Norge-undersøkelsen 2002, var 91 prosent. I 2002 var det samla 88 prosent med både mor og far født i Norge. 4 prosent hadde mor født i et annet land, men far født i Norge, og 3 prosent hadde far født i et annet land, men mor født i Norge. Fars og mors fødested kan leses som en indikator på nærhet til det norske samfunnet og til forutsetninger for å beherske koder, krav og forventninger.

Ungdom med innvandrerbakgrunn har pådradd seg mye negativ offentlig oppmerksomhet. De topper kriminalstatistikken. Både fra barnevernet, skolen og i media rapporteres om problemer og konflikter. Utviklingen i ungdomsmiljøene peker mot økende etnisk pluralisme, men også mot mulig vekst når det gjelder ulike former for problematferd, utstøting og marginalisering. I sosialiseringen inn i det norske samfunnet står innvandrerungdom overfor en dobbelt utfordring. De skal takle det å være ung ut fra en vestlig og norsk målestokk. Samtidig er de immigranter på vei inn i en kultur som, i forhold til opprinnelseskulturen, på noen områder må fortone seg som fremmedartet. Ungdom med innvandrerbakgrunn skal inn i et samfunn som til dels er svært forskjellig fra den kultur og det samfunnet foreldrene vokste opp i. Hva vil det si å forvalte sin ungdomstid med et slikt utgangspunkt?

Det er nærliggende å tenke at dette er en sårbar situasjon der resultatet lett kan bli normoppløsning og marginalisering. Marginalitet kan tolkes som et kjennetegn ved ungdomsrolla generelt i vårt samfunn. En slik posisjon gir rom for ungdomskulturer, kreativitet og nye veier til et godt voksenliv. Marginalisering kan imidlertid også innebære en utvikling i retning av sosial utstøting og personlige problemer som fører til kriminalitet, vold og rusbruk. Marginalisering kan defineres som det å befinne seg i en flytende posisjon, mellom integrasjon og ekskludering (Pedersen 1996). Det gjelder ungdom i risikosoner (Pedersen 1998, Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003).

Enkeltpersoner eller grupper blir dradd mot samfunnets ytterkant eller grenser. Marginalisering står i opposisjon til et begrep om mestring (Heggen og Øia 2005). Mestring viser til hvordan ungdom er i stand til å håndtere de utfordringene og kravene den enkelte stilles overfor i overgangen fra barn til voksen. Motstykket til mestring er ulike former for mistilpassing, problematferd og marginalisering.

Slike prosesser kan analyseres på ulike nivå. Giddens (1991) legger vekt på serier av brudd eller diskontinuiteter gjennom oppveksten, det han kaller «fateful moments», når han skal forklare identitetsproblem. Kjeder av nederlag og tap summerer seg opp i måten den enkelte framstår på, og bidrar til å forme et sjølbilde. På den andre sida gir en barndom preget av stabile gode relasjoner til foreldre og andre signifikante personer et godt utgangspunkt for å takle risikosituasjoner og utfordringer – det han kaller grunnleggende tillit eller «basic trust».

Marginalisering kan også forstås i et større perspektiv. Det kan handle om økonomisk eller kulturell undertrykking, eller at krisetider reduserer folks sjanser til å lykkes på viktige arenaer – som utdanning eller arbeid (Svedberg 1995). De unge lever sine liv i familien, på skolen, i lokalsamfunnet og i jammaldersgruppa. Kontekstene representerer læreprosesser der den enkelte må takle krav og utfordringer i forhold til sentrale sosiale og kulturelle verdisyn. Dermed blir også det kulturelle nivået viktig for å forstå hvorfor noen mestrer, mens andre glir over i marginaliserte posisjoner.

For Park (1967) framstår marginalitet som en kulturkonflikt der den enkelte blir stående i en lojalitetskonflikt eller identitetskrise både mellom, og samtidig utafør, to kulturer (Heggen 1999). Perspektivet har stor relevans som beskrivelse av situasjonen til innvandrerungdom. Dras innvandrerungdom mellom to kulturer eller mellom ulike sosiale miljøer, hver med sine sett av verdier, holdninger og normer, uten at de har klart fotfeste i noen leir? En slik sosiokulturell situasjon innbyr til særskilt sterke konflikter mellom generasjonene og vil kunne produsere det Durkheim (1991) identifiserte som en tilstand av anomi. Anomi refererer til prosesser både på makronivå og individnivå. Meget kort sier denne teorien at fraværet av konsistente og entydige normer på makronivå gjør at individet får problemer med å forholde seg til et entydig sett av normer som setter rammer omkring egen livsførsel. Dermed blir både grensesetting og verdivalg mer problematisk og mangetydig.

Som begrep peker marginalisering mot prosess. Noe er i bevegelse eller endring. Marginalitet, derimot, viser til en tilstand eller et brudd. Enkeltungdommer skiller seg distinkt fra andre. De er marginalisert. Prosessen i

retning marginalitet innebærer at noe endrer seg i relasjonene mellom individet og omgivelsene. Med omgivelser menes her det sosiale landskapet den unge beveger seg innafor og relaterer seg til (Bronfenbrenner 1979). I et slikt landskap finnes nære og tette forbindelser knytta til familie og venner, men også samfunnet i abstrakt forstand, i betydningen politisk system, skole, øvrighet eller autoritet.

Hirschi (1969) har utvikla en generell teori om årsaker til kriminalitet, asosialitet og marginalitet. Hans sentrale og overordna hypotese er at involvering i kriminelle handlinger er avhengig av i hvilken grad den enkelte er bundet til samfunnets institusjoner. Institusjon er i denne sammenheng både strukturer av den typen som mer eller mindre tydelig utgjør det politiske systemet, som storting, kommunestyre, politi, barnevern, sosialtjenester og rettsapparat, og mer nært, som helsetjenester, skolen, frivillige organisasjoner, en religiøs forsamling eller familien. Lovbrudd blir dermed, som et overordna perspektiv, et resultat av manglende integrasjon eller band til samfunnet. Hirschi peker mer spesifikt ut fire underområder eller saksforhold for nærmere å identifisere innholdet og styrken i disse banda. Det første er tilknytning til foreldre, lærere, ungdomsarbeidere og andre lovlidige voksne personer. Det andre gjelder ambisjoner og framtidsplaner. Ungdom som stiller seg tydelige mål, og som har ambisjoner, har samtidig mest å tape på å involvere seg i kriminell aktivitet. Det tredje forholdet omhandler deltaking og engasjement. Er de unge positivt opptatt av samfunnet og samfunnsforhold? Deltar de i en kommunikasjonsprosess med samfunnet, eller har de vendt samfunnet ryggen? Hirschi legger også vekt på holdninger og moral, i betydningen tilknytning til, og oppslutning om, samfunnets sentrale verdier og normer.

I praksis, i konkrete sosiale situasjoner eller samhandlinger på ulike sosiale arenaer, vil disse fire saksforholdene eller områda langt på veg gripe inn i hverandre. Mange av samfunnets ulike institusjoner framtrer både vad at de setter standarder, ethos og grenser for atferd, og mer manifest gjennom at signifikante voksenpersoner er til stede. Familien er en institusjon, men der finnes også mor og far. Tilsvarende er det lett å tenke seg at den unge som setter seg mål og ser for seg en framtidig akademisk karriere, også slutter opp om skolen og de verdiane skolen representerer. Til å delta, eller være med, er det knyttet aktiviteter, men også sosialitet, relasjoner og læring. Gjennom deltaking utvikler den enkelte kognitive og sosiale ferdigheter. Individet overtar normer, verdier, vurderinger og kopierer atferd. Dette skjer gjennom det læringssystemet den enkelte institusjonen eller arenaen utgjør. Institusjoner kan være ulike når det gjelder språk, styringssystemer og hvilke

krav som settes til atferd. En idrettsutøver må holde seg til reglene og unngå for mange røde kort. Den som er med i et musikkorps må kunne marsjere i takt, følge dirigentens anvisninger og treffe tonen.

Spørsmålet er samtidig hvor langt en slik generell overordna teori, av den typen Hirschi presenterer, rekker for å forstå utvikling av kriminalitet og asosiale handlinger. Det vil alltid være alternative og konkurrerende teorier og årsaker. Psykologiske forklaringer legger vekt på egenskaper ved det enkelte individ. Opplevelse av trygghet, kjærlighet og tillit tidlig i barneårene har konsekvenser, både for evnen til å takle problemer senere i livet og evnen til innlevelse og til å føle empati med andre. Vi mennesker er ulike på tvers av kultur og etnisitet. På et eller annet vis foregår det seleksjoner. Det er ingen enkel forklaring på hvorfor to ungdommer som i det ytre tilsynelatende utsettes for de samme belastningene og fristelsene likevel utvikler seg i svært ulike retninger. Problemstillingen understreker at ungdom har valg. De er aktører i eget liv og ikke blindt underlagt ytre sosiale krefter. Dermed blir spørsmål både om appell, sosial mening og individuelle disposisjoner viktig. Hvorfor har ruskulturer tiltrekning på noen og ikke andre? Hva er det i gjengkulturene som virker så fascinerende på enkelte ungdommer?

1.2 Første og andre generasjon

I den videre drøftingen skal det gjøres et skille mellom første og andre generasjon unge innvandrere. Første generasjon er ekte innvandrere – født i et annet land. Andre generasjon derimot er «personer født i Norge av to foreldre som er født i utlandet» (Sosialt utsyn 2000:23).

Skillet, som her er konstituert mellom første og andre generasjon, er en god indikator på hvilken retning utviklinga vil ta. Har de atferdsproblemene som media og ulike faggrupper mener å kunne påvise, bakgrunn i nye og uvante sosiale omgivelser? Er tendensene til kriminalitet og vold primært knytta til en overgangssituasjon der de unge møter nye krav og standarder for atferd? Alternativt kan tvert om slike negative trekk forsterke seg og utvikle seg over tid. Det er langt fra opplagt hvilke forskjeller som vil framtre, og hvilke av de to gruppene av innvandrerungdom som er mest utsatt.

Vi må gå ut fra at andre generasjon av unge innvandrere er bedre integrert og tilpasset både på skolen, i nabolaget og i samfunnet for øvrig. På den andre sida er det nærliggende å tenke at denne gruppa har mindre tydelige referansepunkter til foreldrenes hjemland og hjemlandets kultur. Argumentasjonen for at andre generasjon er særlig utsatt, vil gå på at denne

gruppa i større grad mangler kulturell forankring, og at det de har snappet opp på skolen, i møte med norske jamnaldrende og gjennom vestlig kommersialisert mediekultur, ikke kan erstatte en slik ballast. Det kan også være slik at påvirkningene fra det norske miljøet er sterkere i andre generasjon. Dermed vil det lettere kunne oppstå spenninger i forhold til foreldrene i løsrivingsfasen.

Ut fra dette perspektivet vil det være nærliggende å stille opp hypotesen at andre generasjon unge innvandrere er mer lovlydige og mindre marginalisert. Årsaken ligger i en oppfatning om at de står tettere til det norske samfunnet og til norske samfunnsinstitusjoner. Opp mot en slik mulig sammenheng kan det hevdes at andre generasjon i større grad befinner seg i en tilstand av det Durkheim definerer som anomi. Andre generasjon står mellom to kulturer uten klart fotfeste i noen av dem. Vektlegging av en slik sammenheng vil ha som konsekvens at første generasjon er mest lovlydig og minst marginalisert.

I fortsettelsen skal disse to forklaringene eller hypotesene drøftes opp mot hverandre. Den første oppgaven blir å slå fast om det er slik at andre generasjon rent faktisk er bedre integrert i det norske samfunnet, vokseninstitusjoner og voksne signifikante andre. Videre er det grunn til å undersøke om integrasjon i seg sjøl på alle de fire områdene Hirschi peker ut, har som konsekvens at tendensen til kriminalitet og asosialitet minker.

I tråd med, eller mer korrekt inspirert av Hirschi, men med begrensninger og muligheter som ligger i undersøkelsens design, skal integrasjon og mulige marginaliseringsprosesser måles og sammenliknes ut fra de kriteriene han setter opp. Marginalisering som prosess kan ikke måles direkte. Derimot finnes det ulike indikatorer på marginalisering som grovt beveger seg på to nivåer. Det første nivået handler om tilknytning til institusjoner, signifikante personer og i tillegg holdninger, moral og framtidsmål. Ut fra Hirschi vil individer som i sterk grad slutter opp om samfunnets bærende strukturer og målsettinger, være beskyttet mot å bli marginalisert. Det andre nivået er basert på individets atferd og fanger mer direkte opp indikatorer på at den enkelte er i en marginalisert og risikoutsatt posisjon. Aktuelle indikatorer er bruk av rusmidler og ulike former for kriminell atferd.

Sammenlikningsgrunnlaget er hele tida norsk ungdom. Den eneste omfattende undersøkelsen vi har på norsk materiale om dette temaet er basert på Osloundersøkelsen 1996 (Torgersen 2005, Øia 2003). Undersøkelsen viste at det blant innvandrerungdom generelt skjer en utvikling i retning økt kriminalitet og asosial atferd fra første til andre generasjon. Når det gjaldt reint kriminelle forhold, i særskilt grad vold, var dette mer utbredt

blant innvandrerungdom – og spesielt gutter. Samtidig var det tydelige forskjeller på fordeling eller spredning. Flere innvandrerungdommer gjør aldri noe galt. Samtidig var andelen sterkt belastede ungdommer større sammenliknet med norske gutter. Det er likevel flere grunner til å sette spørsmål ved om disse konklusjonene vil holde i en ny undersøkelse. Utvalget av innvandrerungdom er ulikt i Oslo-undersøkelsen og Ung i Norge 2002. I Oslo er det en sterk overvekt av innvandrere fra den såkalt tredje verden – og spesielt pakistanere. Vi finner en slik overvekt også i landet som helhet, men ikke så markert. I tillegg kommer at Oslo tilbyr andre og gjerne spesielle oppvekstforhold sammenliknet med Norge som helhet. I Oslo er det mellom annet tilløp til ghettodannelser som ikke finnes andre steder. Enda et poeng er knytta til tid. Mellom de to undersøkelsene er det 6 år.

1.3 Datagrunnlag

Datagrunnlaget er den store Ung i Norge-undersøkelsen 2002. En nærmere dokumentasjon finnes i Rossow og Bø (2002). Utvalget var på mellom 11 000 og 12 000 ungdommer og omfattet de tre siste trinna på grunnskolen og de tre trinna på videregående skole. Omregna til alder innebærer det at undersøkelsen dekker tenåringsfasen fra 13 til 19 år. Begrunnelsen for et så stort utvalg lå i et ønske om å oppnå representativitet, ikke bare nasjonalt, men også på hvert alderstrinn. Undersøkelsen hadde en svarprosent på 92.

Framgangsmåten har som alle andre måter å samle inn data på, sine svakheter og styrker. En åpenbar styrke er den høye svarprosenten. Den største svakheten er at ikke alle går i skole etter gjennomført grunnskole. Gjennom den framgangsmåten som blei valgt, mista vi noen av ungdommene i de eldre årskulla. Vi har god grunn til å tru at disse ungdommene på en rekke områder skiller seg ut. Når så store deler av ungdomskullet går på skole, blir skolen samtidig en inngangsport til ungdomsfellesskapet også i fritida. De uten skolegang kan lett bli isolert fra det øvrige kamerat- og vennemiljøet. Vi vet for eksempel at denne gruppa deltar i mye mindre grad i organiserte fritidsaktiviteter.

Holdes de som er adoptert fra et annet land, og som dermed sosialt sett har norske foreldre, utafør, er det i utvalget til Ung i Norge-undersøkelsen 2002 555 ungdommer, eller 5,3 prosent, som oppgir at begge foreldrene er født i utlandet. 1,9 prosent, eller 202 ungdommer, oppgir at de er født i Norge, 1,6 prosent (172) oppga at de flytta til Norge før de fylte 7 år, mens 181 ungdommer (1,7 prosent) har flytta til Norge etter at de fylte 7 år. De fleste av innvandrerungdommene kommer i fra Asia (235). 98 kommer fra

Øst-Europa, 48 fra Afrika, 44 fra nordiske land, 33 fra andre land i Vest-Europa og USA og 28 fra Latin-Amerika. For 84 innvandrerungdommer mangler opplysninger om landbakgrunn. Det kunne vært av interesse å foreta separate analyser for undergrupper av innvandrere. På grunn av utvalgets størrelse er dette imidlertid ikke mulig.

2 Tilknytning til bærende institusjoner

2.1 Skolen

Det første av Hirschis saksområder omhandler styrken i de sosiale banda som binder individet til samfunnets institusjoner. Vi mangler gode data på temaet om unge har tillit til bærende strukturer eller institusjoner i samfunnet – av den typen som mer eller mindre tydelig er hekta opp mot det politiske systemet. Det gjelder storting, kommunestyre, politi, barnevern, sosialtjenester, rettsapparat, helsetjenester eller kirka. Derimot har vi gode data når det gjelder de unges opplevelse av og holdninger til skolen. Videre vet vi i hvilken grad ungdom deltar i frivillige organisasjoner, som sang og musikkorganisasjoner, idrettslag, speideren og så videre. Skolen, men også de frivillige organisasjonene har tradisjonelt vært viktige institusjoner i de unges liv. Den aller viktigste institusjonen er likevel familien. I spørreskjemaet er det en rekke innfallsvinkler for å fange kommunikasjon, samhandling, tillit, hjelp, støtte og konflikter. Fokuset er relasjonene og tilknytningen mellom foreldre og barn, og ikke en mer abstrakt holdning til familieinstitusjonen som del av samfunnets store byggverk eller idegrunnlag. Her skal vi drøfte først forholdet til skolen og deretter deltaking i frivillige organisasjoner.

For barn og unge representerer skolen et betydningsfylt møte med krav og forventninger som stilles til den enkelte på vegen fra barndom til voksenhet. I spørreskjemaet er det et batteri av utsagn eller påstander som bredt og mer inngående forsøker å beskrive holdninger og tilpasning i skolesituasjonen. Svarene på utsagna vil være farget både av generell tilpasning, mestring og holdninger. Generelt vil det å mestre samtidig øke både tilpasning og positive holdninger. Derfor er disse ulike komponentene vanskelige å skille fra hverandre. Svaralternativa på de ulike utsagna er «helt enig», «litt enig», «litt uenig», «helt uenig».

Tabell 1: Utsagn om skolen. Andel som er «helt enig» eller «litt enig»:

Utsagn:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Jeg trives på skolen (p=,224)	81,9	82,7	84,9
Det er kjedelig på skolen (p=,000)	61,6	59,0	69,3
Å få gode karakterer er viktig (p=,614)	96,3	97,0	95,8
Lærerne burde vært strengere overfor elever som bråker (p=,226)	67,3	60,3	63,7
Det er for mye teori og for lite praktiske kunnskaper i skolen (p=,082)	75,4	78,2	80,1
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere (p=,000)	84,7	85,8	90,9
Vi lærer mye spennende på skolen (p=,042)	66,7	71,2	63,5
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen (p=,000)	27,5	25,4	16,0
Lærerne våre er flinke til å lære bort (p=,199)	70,2	68,5	65,9
Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen (p=,000)	28,9	26,9	47,6
Jeg synes jeg lærer mer i friminuttene enn i timene (p=,933)	12,0	12,5	12,7
Det er alt for mye bråk og uro i timene (p=,487)	45,3	43,6	47,1

De oppfatningene elevene gir uttrykk for om skolen, er i noen grad tve-tydige. Nesten 85 prosent trives på skolen og samtidig mener nesten 69 prosent at «det er kjedelig på skolen». Denne kombinasjonen er likevel ikke så merkelig. Det er mulig både å kjede seg og trives på samme tid.

Elevene slutter i høy grad opp om skolen ut fra de offisielle målset-tingene som ligger til grunn for skolen som institusjon i vårt samfunn. Så mange som 96 prosent mener at det er viktig å få gode karakterer og mer enn 90 prosent mener at «skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere». De unge betrakter skolen i høy grad som nyttig relatert til framtid og til mestring.

På noen områder er det tydelige forskjeller mellom norske og inn-vandrere. Flere av de norske ungdommene kjeder seg på skolen. Tilsvarende er det flere av de norske som mener at det er viktigere å møte venner «enn å lære alt og gjøre det godt på skolen». Samtidig er det flere av de norske som mener at «skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere». Flere av innvandrerne er av den oppfatning at «vi lærer mye spennende på skolen», men samtidig er det betydelig flere av innvandrerne som «gruer» seg til å gå på skolen. Det er vanskelig å gi noen entydig tolking av disse forskjellene.

Utsagna om skolen danner ikke klar, entydige faktordimensjoner. Følgende åtte utsagn inngår likevel tydelig i en enfaktorløsning som samtidig gir høy alfareliabilitet.

Disse utsagna lader positivt:

- Jeg trives på skolen
- Vi lærer mye spennende på skolen
- Lærerne våre er flinke til å lære bort
- Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med seinere

Disse utsagna lader negativt:

- Jeg synes at jeg lærer mer i friminuttene enn i timene
- Det er kjedelig på skolen
- Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen
- Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen

I denne dimensjonen inngår en blanding av positive og negative utsagn, holdninger eller opplevelser. Hva som kommer fram er et generelt mål på oppslutning og tilpasning. Målet får navnet Skoletilpasning (forklart variasjon 23,7 prosent Alpha 0,75). Det har verdier fra 0 til 3. 0 innebærer at den enkelte er «helt uenig» i alle de positive utsagna og «helt enig» i alle de negative utsagna. I snitt skårer første generasjon 2,01, andre generasjon skårer 2,07 og norske ungdommer 1,98 ($F=4,33$, $DF=2$, $p=,013$). Her er en liten, men signifikant tendens i retning av at de norske skårer lavest, mens andre generasjon innvandrerungdom skårer høyest. Dataene gir ingen indikasjon på at innvandrerungdom er mindre tilpassa eller har dårligere holdninger til skolen. Likevel sier ikke dette målet noe om hvem som reint faktisk – målt i karakterer – oppnår best resultat.

2.2 Frivillige organisasjoner

Framveksten av den norske nasjonalstaten på 1800-tallet hadde som ett av sine kjennetegn at det vokste fram en rekke sosiale bevegelser og organisasjoner. Vi fikk politiske partier, målrørsle, avholdsbevegelse, sang og musikkorganisasjoner, husflidlag, husmorforbund, arbeiderorganisasjoner, bondeorganisasjoner og kristne lekmannsbevegelser. En del av disse organisasjonene målbar og representerte skarpe sosiale konflikter. Langt på veg har organisasjonssamfunnet vokst fram som folkelige bevegelser og som

sentrale elementer i utviklingen av et demokratisk og pluralistisk Norge. I tillegg vokste det fram andre typer bevegelser retta mer direkte mot ungdom – som speiderbevegelsen og spesielt idretten. Slik utviklet det seg et sivilisert samfunn mellom staten, markedet og det enkelte individ.

Fremdeles er det et trekk ved norsk kultur og samfunnsliv at mange barn og unge er medlemmer av ulike organisasjoner, klubber, lag og foreninger. Organisasjonene spiller en viktig rolle som kulturbærere og som tradisjonsformidlere, men også som del av samfunnets store oppdragelsesprosjekt overfor barn og unge. Foreningenes aktiviteter og målsettinger representerer moralske og kulturelle grunnverdier. Gjennom å delta vil de unge sjøl tilegne seg disse verdiene. Organisasjonene kan på sitt beste fungere som skole i demokrati og virkemiddel for sjølstendiggjøring som samfunnsindivid, men også som utgangspunkt for å fremme de unges egne interesser og perspektiv (Sivesind og Ødegård 2003). Hvor mange er det som er medlemmer av ulike typer lag og foreninger?

Tabell 2: Medlemskap i ulike typer organisasjoner:

Organisasjonstype:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Motorklubb (p=,169)	0,8	1,0	2,0
Avholdsforening (p=,012)	0,8	3,0	0,9
Fritidsklubb (p=,080)	5,7	9,4	9,1
Idrettslag (p=,000)	24,6	21,3	41,5
Supporterklubb (p=,000)	1,7	2,0	6,1
Politisk organisasjon (p=,159)	2,5	5,4	4,6
Ungdomslag, mållag, 4H (p=,001)	1,4	1,0	4,6
Røde kors, Norsk folkehjelp e.l. (p=,275)	0,6	2,0	1,6
Musikkorps, kor, orkester (p=,000)	2,3	3,5	9,4
Religiøs forening (p=,467)	6,5	6,4	5,3
Forening for dyrehold (hunder, kaniner, akvarium, ridning) (p=,002)	0,3	1,0	3,1
Hobbyklubb (frimerker, modellfly, syforening e.l.) (p=,219)	0,6	2,0	1,8
Speideren (p=,004)	0,3	-	2,3
Jakt og fiskeforening (p=,000)	0,3	0,5	3,7
Miljøvernorganisasjon (p=,330)	0,6	2,0	1,2
Annen organisasjon/forening (p=,712)	10,5	8,9	10,7

Av de ulike organisasjonstypene har idretten suverent størst oppslutning. 40,5 prosent av de unge oppgir at de er medlemmer av idrettslag. Blant disse er guttene i klart flertall. 45 prosent av norske gutter mot 36,3 prosent av

norske jenter er medlemmer. Skeivfordelingen blant innvandrerne er enda større. 35,3 av innvandrerunguttene mot 12,2 prosent av innvandrerjentene er medlemmer. Andre organisasjonstyper som samler relativt mange ungdommer, er sang- og musikkorganisasjoner og fritidsklubber. 9 prosent er medlem av fritidsklubb og 9 prosent er medlem av det som i spørreskjemaet er definert som «musikkorps, kor, orkester». Når det gjelder fritidsklubb er det, ut fra kjønn, små forskjeller blant de norske i hvor stor andel som er medlemmer. 10 prosent av guttene mot 8,3 prosent av jentene er medlemmer. Derimot er det tydeligere kjønnsforskjeller blant innvandrerne. 8,6 prosent av innvandrerunguttene mot 5,6 prosent av jentene er medlemmer. I musikkorganisasjonene er det uansett flest jenter, 12,3 prosent av norske jenter mot 6,3 prosent av norske gutter er medlemmer. Også på dette området er innvandrerne i klart mindretall. 2,2 prosent av innvandrerunguttene mot 3,1 prosent av jentene er medlemmer av sang- og musikkorganisasjon. En annen organisasjonstype som kan vise til relativt mange medlemmer, er supporterklubber. 9,9 prosent av guttene mot 2,1 prosent av jentene er medlem av en supporterklubb. Igjen er innvandrerne i klart mindretall. Mens 6 prosent av de norske ungdommene er medlemmer gjelder det for under 2 prosent av innvandrerungdommen.

Kristne organisasjoner har en oppslutning på mellom 5 og 6 prosent. Det er ikke vesentlige forskjeller mellom norske og innvandrere. Politiske foreninger samler også rundt 5 prosent. Heller ikke her er det vesentlige forskjeller mellom norske og innvandrere. «Ungdomslag, mållag, 4H, eller lignende» har samla rundt 4 prosent som er medlemmer. Her er det klart flest av de norske som er medlemmer. Alle andre organisasjonstyper har til dels svært lav oppslutning. Det gjelder speideren, avholdsbevegelsen, hobbyklubb, miljøorganisasjoner, jeger- og fiskeforeninger, motorklubb, hjelpeorganisasjoner som Røde kors og Norsk folkehjelp og foreninger for dyrehold. For enkelte av de mindre organisasjonstypene er det særskilt sterke skiller mellom andelen norske og andelen innvandrer som er medlemmer. Mens 2,3 prosent av de norske ungdommene er medlemmer av speideren, er det i hele utvalget bare ett enkelt individ med innvandrerbakgrunn som oppgir medlemskap i speideren. Tilsvarende gjelder jakt- og fiskeforeninger. Blant de norske er 3,7 prosent medlemmer mot mindre enn 0,5 prosent av innvandrerungdommene.

Mer enn 10 prosent av de unge oppgir «annen organisasjon eller forening». Hva et slikt svaralternativ dekker kan vi bare spekulere i. Noen kan ha dobbeltkryssa slik at når de svarer «annen organisasjon» så mener de egentlig avholdsforening, hobbyklubb eller politisk forening. Det kan også

handle om organisasjonstyper som ikke passer inn i forhold til de kategoriene som er satt opp. Et eksempel vil være antirasistiske organisasjoner.

Sammenliknes første og andre generasjon innvandrere er det en tydelig tendens til at første generasjon i minst grad er medlemmer av ulike typer organisasjoner. Det gjelder fritidsklubb der 5,7 prosent av første generasjon og 9,4 av andre generasjon er medlemmer. Tilsvarende er 2,5 prosent av første generasjon og 5,4 prosent av andre generasjon medlemmer av en politisk organisasjon. Samme tendens finner vi for en rekke av de mindre organisasjonstypene som avholdsorganisasjon, Røde kors/Norsk folkehjelp, forening for dyrehold, hobbyklubb og miljøvernorganisasjon. Når det gjelder idrett derimot går tendensen i retning av at flere fra første generasjon er medlemmer.

Et stykke på veg representerer ulike organisasjoner forskjellige livsanskuelser og gjerne subkulturelle ståsted. Uten å skille på organisasjonstype må vi likevel generelt gå ut fra at medlemskap i organisasjoner virker integrerende og dermed beskyttende mot marginalisering og utvikling av problematferd. I Ung i Norge-undersøkelsen 2002 var det et åpent spørsmål om den enkelte er «medlem av noen foreninger, klubber eller lag etter at du fylte 10 år?»

Tabell 3: Andel som er medlem i organisasjon ut fra åpent spørsmål:

	Innvandrere	Norske	Snitt
Gutt ($p=,000$)	50	64,4	63,7
Jente ($p=,000$)	31,9	60,4	58,7

Ikke overraskende er flest norske medlemmer. Det gjelder både for gutter og jenter. Samla oppgir 61,1 prosent at de er medlemmer av en eller flere organisasjoner. Blant norske ungdommer er 62,3 prosent medlemmer og blant innvandrerne 40,7 prosent (Ch Sq 101,8, DF=1, $p=,000$).

Samla andel som er medlem i en organisasjon, kan også måles mer indirekte gjennom å summere opp ut fra spørsmål om medlemskap i hver enkelt organisasjonstype. En slik framgangsmåte gir ut fra erfaring med tidligere undersøkelser (Øia 1994) gjennomgående en noe høyere organisasjonsprosent. Grunnen kan være at den enkelte får litt hjelp til å huske. Regna på denne måten oppgir 65,3 prosent av de unge at de er medlemmer av en eller flere organisasjonstyper. Igjen er det tydelige forskjeller mellom norske og innvandrere. 66,4 prosent av norske ungdommer er medlemmer. Blant første generasjon innvandrere er 43,9 prosent medlem av en eller flere organisasjonstyper og blant andre generasjon 46,5 prosent (Ch Sq 108,4, DF=2, $p=,00$). I fortsettelsen er det dette målet på organisasjonsmedlemskap som skal brukes.

3 Kontakt med voksne

3.1 Kommunikasjon og samhandling i familien

Hirschi legger vekt på den tilknytning unge har til foreldre, lærere, ungdomsarbeidere og andre lovlydige voksne personer. Sentralt i en slik sammenheng er foreldrene og den samhandlingen og kommunikasjonen som finner sted i familien. Bronfenbrenner (1973), Margareth Mead (1971) og flere beskriver den vestlige ungdomsrolla i større grad som preget av frihet, sjølstendighet og opposisjon til voksne. Dermed vil det også være et stort rom for konflikter i forhold til foreldre og andre som representerer voksenalderen. Tradisjonell familieførelse derimot bygger i større grad på respekt og føyelighet i forhold til foreldrene som autoritetspersoner.

Forholdet til foreldre er målt på ulike måter. En viktig side handler om kommunikasjon og samhandlingsformer. Foreldre setter grenser, de straffer, gir omsorg, hjelper med lekser og følger opp barna i fritidssituasjonen. I spørreskjemaet er det et batteri av utsagn som mer inngående skal fange opp relasjonene og kommunikasjonsformene mellom foreldrene og de unge. Opplevs forholdet til foreldrene som preget av nærhet, støtte og gjensidig tillit? Har foreldrene innsyn i hva de unge driver med? Er forholdene internt i familien preget av indre samhold, støtte og åpenhet? Bryr foreldrene seg, eller er de fleste foreldrene likegyldige? Noen av utsagnene er basert på Alsaker, Olweus & Dundas (1991). Svaralternativene er femdelte: «stemmer helt», «stemmer ganske godt», «stemmer omtrent», «stemmer ganske dårlig» og «stemmer ikke i det hele tatt» (se tabell 4).

På noen områder er det tydelige forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer. Flere av de norske rapporterer at foreldrene vet hvem de er sammen med i fritida. Det virker også som om de norske er mer åpne når det gjelder å fortelle om og kommunisere bedre med foreldrene om spørsmål som har med skolen å gjøre. Når det gjelder utpreget negativ kommunikasjon, som på ulike måter signaliserer mistillit og konflikter, er det derimot innvandrerungdommen som i størst grad rapporterer om slike forhold. Flere innvandrerungdommer forsøker å holde fritida skjult for sine foreldre. De forteller i større grad at foreldrene er skuffa over dem, at de ikke i like stor grad blir tatt på alvor og at foreldrene forteller dem hvor dumme og håpløse de er. Et annet poeng er at andre generasjon gjennomgående har et svarmønster som ligner mer på de norske ungdommene. Det indikerer at det skjer en endring og utvikling fra første til andre generasjon.

Tabell 4: Hvordan de unge opplever forholdet til foreldre. Andel som svarer «stemmer helt» eller «stemmer ganske godt»:

Utsagn:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida (p=.078)	65,0	69,9	70,6
Foreldrene mine vet ganske godt hvem jeg er sammen med i fritida (p=.000)	69,5	71,7	79,2
Foreldrene mine vet som regel når jeg har innlevering på skolen (for eksempel lekser, stiler, prosjektoppgaver) (p=.073)	28,5	36,2	34,2
Mine foreldre snakker ofte om hvor flink jeg er (p=.955)	50,5	51,8	50,9
Mine foreldre forteller meg ofte hvor dum og håpløs jeg er (p=.000)	8,4	10,8	4,9
Mine foreldre er skuffet over meg (p=.000)	7,8	8,6	3,9
Når jeg forteller foreldrene mine om noe, føler jeg virkelig at de tar meg på alvor (p=.000)	54,9	56,3	66,6
Foreldrene mine spør ofte hvordan jeg har det på skolen (p=.001)	63,0	55,4	67,1
Foreldrene mine spør ofte hvem jeg er sammen med og hva jeg driver med når jeg er ute (p=.463)	60,3	62,2	63,5
Foreldrene mine spør alltid hvordan det har gått på prøver jeg har hatt på skolen (p=.019)	62,4	68,0	69,4
Når jeg har vært ute en kveld, forteller jeg foreldrene mine hva jeg har drevet med, sjøl om de ikke spør (p=.012)	30,2	32,8	25,6
Etter at jeg har fått karakterer på prøver og innleveringer forteller jeg foreldrene mine hvordan det har gått (p=.001)	53,5	55,6	62,4
Jeg forsøker å holde mesteparten av fritiden min skjult for foreldrene mine (p=.002)	14,5	12,6	9,3
Jeg krangler ofte med foreldrene mine (p=.578)	15,4	12,2	14,6

Faktoranalyse av dette spørsmålsbatteriet fra 2002 gir tre relativt tydelige underdimensjoner med høy indre konsistens. Det innebærer at dersom den enkelte unge er enige i ett av utsagna, øker også sjansene for at han eller hun er enige i de andre utsagna som inngår i dimensjonen. Samla kommer det derfor fram tre bilder på ulike familietyper, og den formen for samhandling og kommunikasjon som er typisk i de enkelte familietyper. En del av spørsmåla inngår likevel ikke i noen av underdimensjonene. Samtidig lader noen spørsmål på flere faktorer.

Den første og sterkeste dimensjonen signaliserer åpenhet, tillit, positiv kommunikasjon, interesse og støtte. Den får betegnelsen *Sosial støtte* (forklart variasjon 34 prosent, alpha .79). Inn her går:

- Foreldrene mine spør alltid hvordan det har gått på prøver jeg har hatt på skolen
- Foreldrene mine spør ofte hvordan jeg har det på skolen
- Foreldrene mine vet som regel når jeg har innlevering på skolen (for eksempel lekser, stiler, prosjektoppgaver)
- Mine foreldre snakker ofte om hvor flink jeg er
- Foreldrene mine spør ofte hvem jeg er sammen med og hva jeg driver med når jeg er ute
- Etter at jeg har fått karakterer på prøver og innleveringer forteller jeg foreldrene mine hvordan det har gått
- Når jeg forteller foreldrene mine om noe, føler jeg virkelig at de tar meg på alvor.

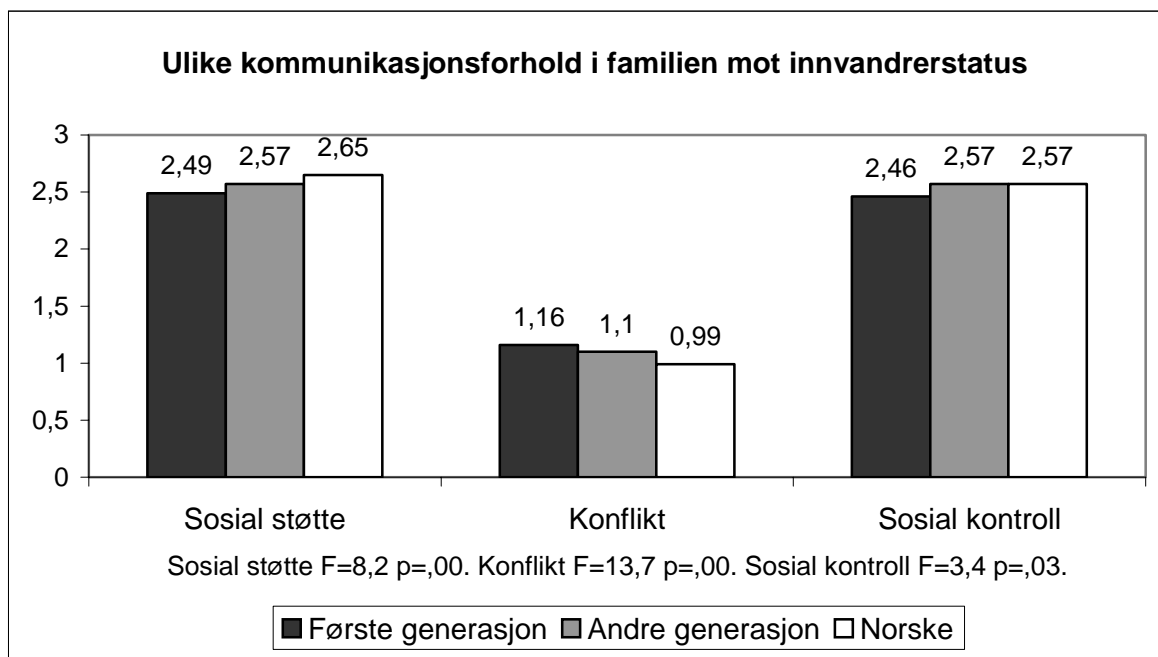
Den neste dimensjonen viser fram en familietype preget av gjensidig mistillit, mangelfull kommunikasjon og konflikter. Foreldrene unnlater å gi ros og oppmuntring. De kritiserer den unge på ulike måter og den unge opplever ikke å bli tatt på alvor. I slike familier er det mye krangel. Dimensjonen får betegnelsen *Konflikt* (forklart variasjon 13 prosent, alpha .76). Inn her går:

- Mine foreldre snakker ofte om hvor flink jeg er (lader negativt)
- Mine foreldre forteller meg ofte hvor dum og håpløs jeg er
- Mine foreldre er skuffet over meg
- Når jeg forteller foreldrene mine om noe, føler jeg virkelig at de tar meg på alvor (lader negativt)
- Jeg forsøker å holde mesteparten av fritiden min skjult for foreldrene mine
- Jeg krangler ofte med foreldrene mine.

Den tredje dimensjonen omhandler sosial kontroll. En del ungdommer søker ut i et ungdomsfellesskap og er mindre interessert i å forholde seg til sine foreldre. I hvilken grad har foreldrene oversikt over hvor de unge er på fritida og hvem de er sammen med (forklart variasjon 11 prosent, Alpha=.79)? Disse formene for innsyn forteller først og fremst om foreldrenes evne til å utøve uformell sosial kontroll, i motsetning til kontroll som kan utøves gjennom strenge regler, påbud og formelle kontrolltiltak i form av politi, vektore og annet. Dimensjonen får betegnelsen *Sosial kontroll* (forklart variasjon 9 prosent, alpha .77). Inn her går:

- Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida (lader negativt)
- Foreldrene mine vet ganske godt hvem jeg er sammen med i fritida (lader negativt)
- Foreldrene mine vet som regel når jeg har innlevering på skolen (for eksempel lekser, stiler, prosjektoppgaver) (lader negativt)
- Når jeg har vært ute en kveld, forteller jeg foreldrene mine hva jeg har drevet med, sjøl om de ikke spør (lader negativt)
- Etter at jeg har fått karakterer på prøver og innleveringer forteller jeg foreldrene mine hvordan det har gått (lader negativt)
- Jeg forsøker å holde mesteparten av fritiden min skjult for foreldrene mine.

De tre faktordimensjonene er omdannet til sumskårer med verdier fra 0 til 4. 4 innebærer høy verdi i betydningen mye *Sosial støtte*, mye *Konflikt* og høy grad av *Sosial kontroll*. Den følgende figuren viser gjennomsnittskårene for innvandrerungdom første og andre generasjon og norske ungdommer:

Figuren viser at norske ungdommer opplever mest *Sosial støtte* og minst konflikter. Forskjellene mellom norske ungdommer og innvandrerungdom er likevel ikke spesielt store. Det er mer snakk om nyanseforskjeller enn ulike regimer eller former for oppdragelse. Når det gjelder sumskåren *Sosial kontroll*, er det ingen forskjeller mellom norske ungdommer og andre generasjon innvandrere. Første generasjon utmerker seg ved minst *Sosial*

støtte fra foreldrene, mest konflikter og minst *Sosial kontroll*. Ut fra dette er det ikke noe som kan tolkes i retning av at det er andre generasjon som har et spesielt problematisk forhold til sine foreldre.

3.2 Foreldre som ressurspersoner

Nærhet til foreldrene, eller foreldrene som ressurs- og støttepersoner kommer også fram på andre måter. De unge er stilt overfor to hypotetiske problem:

- Tenk deg at du i morgen måtte velge hva slags skole/utdanning du skulle ta i framtida. Du er svært usikker på hva du skal velge. Hvem ville du gå til for å få råd og hjelp?
- Tenk deg at du har et personlig problem. Du føler deg utafør og trist og trenger noen å snakke med. Hvilke av disse personene ville du snakke med, eller søke hjelp hos?

Svaralternativa på begge disse spørsmåla er «ja», «usikker» og «nei». Her skal vi undersøke hvor mange som positivt svarer at de ville gå til mor, far og venner.

Tabell 5: Andel som vil gå til mor, far eller venner for å få råd til å velge utdanning:

Andel som ville gå til:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Mor (p=,029)	71,6	61,5	71,7
Far (p=,000)	61,8	58,9	69,4
Venner (p=,166)	36,7	44,3	41,3

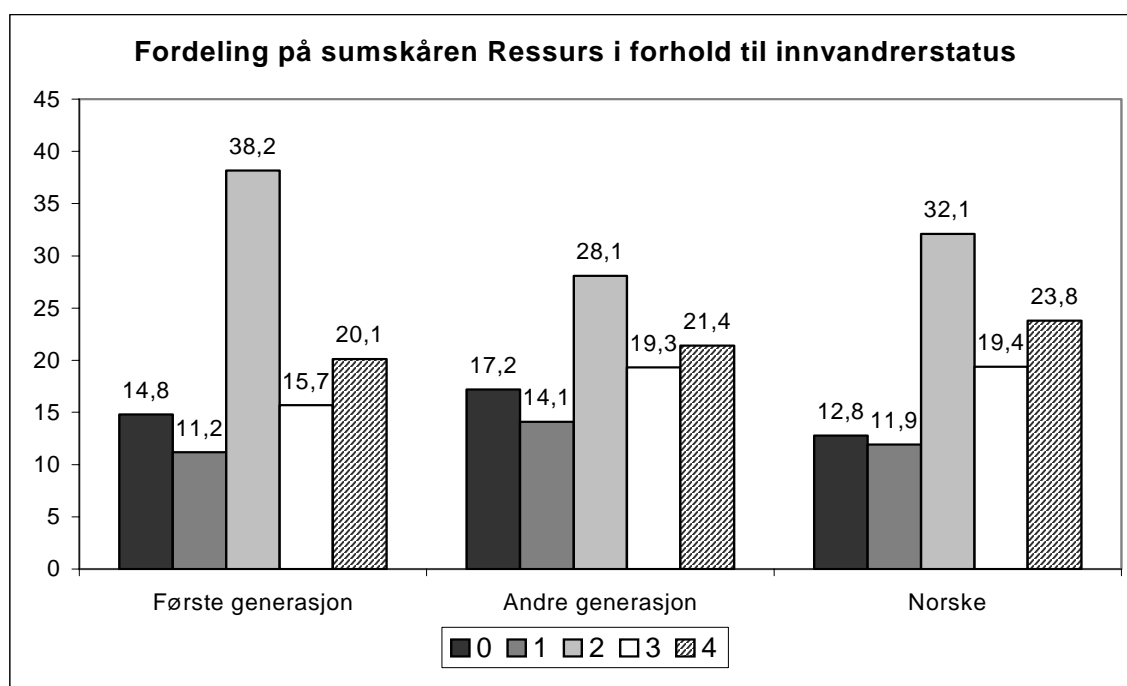
Både for de norske og for innvandrerne gjelder at noen flere vil gå til mor enn til far, for å få råd om utdanningsplaner. Et slikt mønster er ikke i samsvar med tradisjonell familiesosiologi der mor primært blir sett på som den som ivaretar familiens ekspressive funksjoner, mens far er den instrumentelle. Tallene gir ingen indikasjon i retning av at familie og bakgrunn har mistet betydning for valg av framtidig livsbane. Tvert om framstår erfaringene og kompetansen til mor og far som en svært viktig ressurs når de unge står overfor slike valg. Vennene er også en ressurs, men i langt mindre grad. Når det gjelder andelen som vil gå til mor skiller andre generasjon seg ut gjennom at færre i denne gruppa går til mor. Spesielt for de norske er far en viktig ressursperson. Blant norske ungdommer er det praktisk talt ingen forskjell mellom andelen som vil gå til mor og andelen som vil gå til far. Betydningen av vennemiljøet er om lag like sterkt uansett etnisk bakgrunn. Likevel er det en tendens i retning av at andre generasjon i noe større grad søker mot venner.

Tabell 6: Andel som vil gå til mor, far eller venner for å søke hjelp eller snakke med om et personlig problem:

Andel som ville gå til:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Mor (p=,257)	56,1	62,3	56,5
Far (p=,066)	26,2	30,8	32,5
Venner (p=,447)	69,5	66,3	65,7

Fordelingen her avviker til dels sterkt fra det vi fant når problemstillingen gjaldt utdanningsplaner. De unge er viktigst som ressurspersoner når det gjelder å forholde seg til og løse personlige problemer. Likevel er det nesten like mange, uansett etnisitet, som vil gå til mor. Far derimot er en relativt perifer person i en slik sammenheng. Litt forenkla kan vi, med henvisning til Parsons mønstervariabler, si at mens mor i stor grad ivaretar både ekspressive og instrumentelle funksjoner i familien, fyller far primært en instrumentell oppgave. Ekspressivitet står i denne terminologien for følelser, relasjoner og omsorg, mens det instrumentelle omhandler størrelser som saklighet, kunnskap og ytelse (Parsons 1937, 1951, Østerberg 1977). Vi finner ingen signifikante forskjeller mellom norske og innvandrere langs disse dimensjonene.

Disse to spørsmåla er omgjort til et samlemål for å vise i hvor stor grad foreldrene er ressurspersoner og fungerer som støtte og hjelp i konkrete vanskelige situasjoner. Målet varierer fra 0 til 4. 0 indikerer at den enkelte unge uansett ikke vil gå verken til mor eller far, mens fire forteller at den enkelte vil gå både til mor og far i begge disse tenkte situasjonene.

Målet viser ingen tydelige eller store forskjeller mellom norske og innvandrere. Størst variasjon er det i andelen som skårer 2 – fra 38,2 prosent i første generasjon innvandrere til 28,1 prosent i andre generasjon. Til gjengjeld er det flere i andre generasjon, sammenliknet med første generasjon, som skårer 1 eller 3. Det finnes ingen andre gode forklaringer på en slik variasjon enn tilfeldighetenes luner. Sammenliknes norske ungdommer med innvandrere er det en tendens i retning av at relativt få norske skårer 0 eller 1, mens relativt mange norske skårer 3 eller 4. Disse forskjellene er likevel ikke store. I snitt skårer første generasjon 2,15, andre generasjon skårer 2,14 og norske ungdommer 2,29 ($F=3,4$, $DF=2$, $p=,035$).

3.3 Andre voksne som ressurspersoner

I hvor stor grad finnes det andre voksne enn mor og far, som den enkelte unge kan gå til og bruke som ressurspersoner? Igjen er de unge stilt overfor to hypotetiske problem. Det første er knytta til valg av utdanning, og det andre til et personlig problem. Her skal vi undersøke hvor mange som ville gå til en lærer og hvor mange som ville gå til «andre voksne».

Tabell 7: Andel som vil gå til lærer eller andre voksne for å få råd til å velge utdanning:

Andel som ville gå til:	Første gen.	Andre gen.	Norske
En lærer ($p=,000$)	8	12	4,6
Andre voksne ($p=,210$)	10,6	12	9,1

Forbausende få, men likevel flest innvandrere, vil gå til en lærer for å søke råd og veiledning om videre utdanning. Andre voksne framstår heller ikke som viktige ressurspersoner i en slik sammenheng. For andelen som vil gå til andre voksne er det ingen signifikante forskjeller mellom norske og innvandrere.

Tabell 8: Andel som vil gå til en lærer eller andre voksne for å søke hjelp eller snakke med om et personlig problem:

Andel som ville gå til:	Første gen.	Andre gen.	Norske
En lærer ($p=,000$)	29,6	25,1	18,6
Andre voksne ($p=,000$)	5,3	7,2	1,8

Læreren er betydelig viktigere som en å snakke med om «et personlig problem» sammenliknet med valg av utdanning. Igjen er det innvandrere-

ungdommen som i sterke grad går til læreren. Andre voksne har liten betydning – spesielt gjelder dette for norsk ungdom.

Ut fra at svaralternativa på disse spørsmåla er «ja», «nei» og «usikker» svarene slått sammen til en sumskåre eller et samlemaal som går fra 0 til 2. Verdien «0» innebærer at den enkelte svarer «nei» på alle fire spørsmåla. «1» innebærer at den enkelte i snitt svarer «usikker» på alle spørsmåla, mens 2 indikerer at den enkelte svarer ja på alle spørsmåla. I snitt får både første og andre generasjon innvandrere verdien 0,62, mens norske ungdommer får verdien 0,50 ($F=24,2$, $DF=2$, $p=,000$).

3.4 Ungdomssentrisme

Spørreskjemaet inneholder flere andre mål på relasjoner mellom voksne og de unge. En side ved å være ung handler om at de enkelte unge skal løsrive seg, eller frigjøre seg, fra foreldrene og bli til et sjølstendig individ som tar ansvaret for eget liv. Dette er en prosess alle unge må gjennom – dersom de ikke skal ende opp som en Elling. I denne prosessen har det lett for å oppstå motstand. Mor og far blir til de dummeste og teiteste voksne som det er mulig å tenke seg. Det er en utbredt oppfatning at ungdom i moderne samfunn i større grad enn tidligere konstituerer seg som gruppe i opposisjon til samfunnet omkring og til den eldre generasjon. Allerede i 1961 argumenterte James Coleman (1971/61) for at amerikanske ungdommer dannet sine egne tenåringskulturer. «To put it simply, these young people speak a different language» (Coleman 1971:3). Den moderne ungdomsrolla er preget av opposisjon og konflikt til voksne. Mange unge føler et spenningsforhold til voksensamfunnet og det de voksne står for, enten voksne inntar posisjonen som foreldre, politikere, øvrighetspersoner eller lærere.

Motstykket til kontakt og tilknytning til voksenpersoner er at de unge trekker seg unna og inngår i sine egne offentligheter, mer eller mindre skjult for voksne. For noen unge representerer bruddet en flukt inn i mer eller mindre spektakulære ungdomskulturer. En slik tilbaketrekking handler ikke nødvendigvis om små narsissistiske grupper av ungdom som dyrker hverandre, eller speiler seg i hverandres utilstrekkelighet (Ziehe 1983). Alternativt kan dette fenomenet forstås som *ungdomssentrisme*.

Youth centrisme scale (Watts m.fl. 1989) er et internasjonalt mål eller en skala som intenderer å måle i hvor stor grad de unge markerer en diffus protestholdning i forhold til voksensamfunnet. Ungdomssentrisme indikerer avstand, opposisjon og avmaktsfølelse i forhold til det samfunnet som de voksne behersker og kontrollerer. En slik protestholdning nedfeller seg ikke

nødvendigvis i klart artikulerte alternative verdier. Utsagna som inngår i skalaen er av typen: «Mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge», eller: «Ungdom og voksne lever i to helt forskjellige verdener». Målet er brukt i Ung i Norge undersøkelsen 1992. 61 prosent av de unge var den gangen enige i at «mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge». Mistilliten til politikerne gikk sammen med sterk misnøye med foreldrene. Halvparten av de unge mener at «foreldre blander seg alltid opp i ting de ikke har noe med» (Øia 1994). Svaralternativa er «svært enig», «ganske enig», «verken enig eller uenig» «ganske uenig», «svært uenig» og «har ikke tenkt over det». Den siste svarvarianten skaper litt problemer med tolkingen i forhold til en kumulativ skala. Forholdsvis få velger dette svaret. Problemet er løst ved å la «har ikke tenkt over det» bety det samme som «verken enig eller uenig».

Tabell 9: Andel som er enige i et sett utsagn om relasjoner mellom voksne autoritetspersoner og ungdom:

Andel som svarer: «Svært enig» eller «Ganske enig»:	Første gen.	Andre gen.	Norske	Snitt
Mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge (p=,281)	45,3	50,8	45,0	45,1
Egentlig behandler alle politifolk ungdom urettferdig (p=,008)	35,6	41,8	32,0	32,3
Vi unge blir sett på som kriminelle bare vi bryter noen få regler, som ble tenkt ut av gamle menn (p=,082)	49,7	58,1	49,8	50,0
Overalt i dette samfunnet blir ungdom møtt med fiendtlighet (p=,001)	31,4	39,1	27,2	27,6
Ungdom og voksne lever i to helt forskjellige verdener (p=,082)	53,6	54,1	48,6	48,8
Foreldre blander seg alltid opp i ting de ikke har noe med (p=,846)	41,6	41,1	40,1	40,2
Jeg lærer mer av vennene på min egen alder enn av foreldrene mine (p=,027)	18,9	23,5	25,5	25,3

Halvparten av de unge mener at ungdom blir sett på som kriminelle bare de bryter noen få regler. Nesten like mange mener at unge og voksne lever i to helt forskjellige verdener, mens 45 prosent føler seg sviktet av mennesker med makt og innflytelse. Samla gir svarene på disse utsagna et bilde av ungdomslivet der marginaliteten kommer klart fram. Cohen (1997) beskriver denne tilstanden ved å hevde at Ungdom befinner seg i en tilstand preget av motsetninger. De er maktesløse, men med mye symbolsk makt. I forhold til formell kompetanse slik den defineres av voksensamfunnet, preges de av

diskvalifikasjon. Samtidig framstilles ungdom gjennom medieindustrien med en serie ønskede egenskaper. Ungdom dyrkes i vår tid. De unge dras mellom en ungdomskultur som de i stadig yngre alder fanges inn i, og inngangen til et voksent arbeidsmarked som skytes ut i tid.

Opposisjonen eller motstanden er gjennomgående mest utbredt blant andre generasjon innvandrerungdom. Dette gjelder imidlertid ikke alle utsagna. Ungdom er, uansett etnisk bakgrunn, enige når det gjelder synet på om foreldrene blander seg for mye opp i ting de ikke har noe med, og på i hvilken grad mennesker med makt og innflytelse svikter de unge. Derimot er det klart flest innvandrerungdom som oppfatter at politifolk behandler ungdom urettferdig, at unge lett blir møtt av fiendtlige holdninger og at de lærer mer av sine jamnaldrende enn av foreldrene. Sjøl om forskjellene ikke er signifikante, går tendensen i retning av at flere av innvandrerne mener at unge blir sett på som kriminelle bare de bryter noen få regler og at unge og voksne lever i to helt forskjellige verdener.

Alle disse utsagna korrelerer sterkt positivt med hverandre. De er omgjort til et samlemål for Ungdomssentrisme (forklart variasjon 54,6 prosent, Alpha 0,86). Målet varierer fra 0 til 4, der fire markerer at den enkelte er svært enig i alle utsagna. Snittverdien for første generasjon innvandrerungdom er 2,27, for andre generasjon 2,40 og for norske 2,23 ($F=5,8$, $DF=2$, $p=,003$). Norske ungdommer og første generasjon innvandrerungdom er svært like. I første rekke er det andre generasjon som skiller seg ut.

3.5 Utorientert fritidsmønster

Det er forskjell på holdninger og handlinger, eller på det man gjør og det man sier. Handlinger kan oppfattes som et mer manifest uttrykk for verdiorienteringer. I denne sammenheng er problemstillingen: har fritida et innhold kobla tett opp mot familie og andre voksenpersoner, eller i avstand og utafør kontroll av voksne.

Fritid sammen med jamnaldrende representerer et felt med økende betydning for opplevelse og identitetsdannelse. Piaget (1973) er en av dem som har tillagt jamnaldermiljøet økende betydning. Fritida utgjør et alternativ til familien i utvikling av sjølkjensle, verdier, kultur, tolking og tilknytning. Christie (1971) hevder at de samfunnsmessige føringene som konstituerer og omgir ungdomsrolla, har gjennomgått en radikal endring under moderniteten. Også Frønes (1994) hevder at jamnaldermiljøet trulig er mer sentralt enn før i barn og unges utvikling (Frønes 1994).

Mye av fritidas innhold defineres gjennom de felles aktiviteter som de unge deler seg i mellom. Øia (1998) trekker et skille mellom voksenstyrte og ungdomsstyrte aktiviteter. Et slikt skille speiler samtidig i hvor stor grad det foreligger ulike former for uformell sosial kontroll. I større eller mindre grad er voksne personer involvert eller nærværende i de aktivitetene ungdom deler seg i mellom. Når de unge samles på gutte- eller jenterommet er ikke far og mor direkte til stede, men det fysiske nærværet i heimen setter grenser og regulerer. Disse grensene, som ligger i en uformell sosial kontroll, blir brutt eller svekka når gjengen drar til byen eller til sentrum.

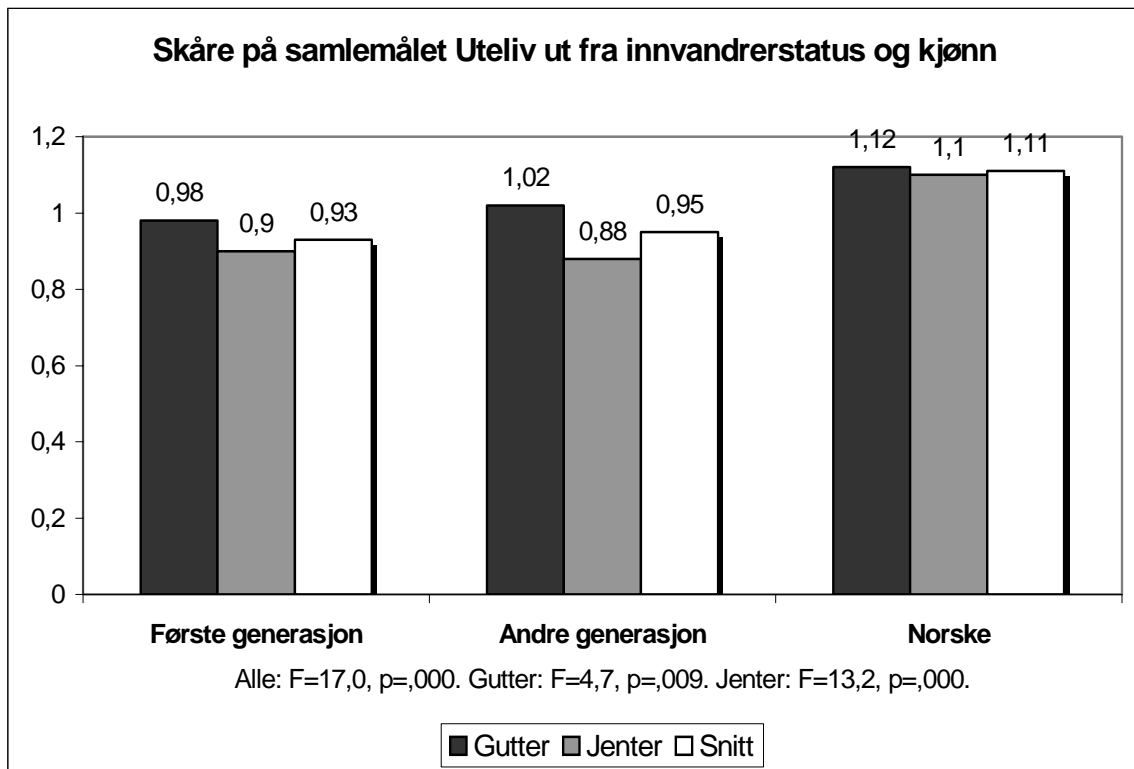
Spørreskjemaet har et omfattende batteri som er ment å skulle tappe aktiviteter på fritida. Noen av disse aktivitetene peker mot fritidsmønstre i avstand fra foreldre og andre voksenpersoner, mens andre beskriver aktiviteter der uformell voksenkontroll er sterk. Faktoranalyse viser stor grad av ustabilitet og samtidig følsomhet overfor ulike framgangsmåter. Her er derfor litt ved hjelp av faktoranalyser og litt tentativt, laget et samlemaal for i hvor stor grad de unge har et fritidsmønster i avstand fra voksenpersoner. Følgende spørsmål inngår:

Tabell 10: Ulike fritidsaktiviteter, andel som har gjort noen av disse tingene siste uke siste sju dager:

Aktivitet siste uke:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Gått på kafé eller snackbar (p=,051)	49,4	38,5	46,6
Brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner/kamerater (p=,000)	63,2	61,6	79,5
Vært hjemme alene, eller sammen med mor, far eller søsken hele kvelden (p=,606)	76,7	72,7	75,3
Stått og hengt på et gatehjørne, utafor en kiosk, på bensinstasjon e.l. (p=,002)	11,7	16,6	19,2

Generelt er det norsk ungdom som skårer høyest på disse dimensjonene. Flest av de norske har «stått og hengt på et gatehjørne sist uke». Det samme gjelder for andelen som har «brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner». De norske går også oftere på «kafé eller snackbar». Når det derimot gjelder andelen som har «vært hjemme alene, eller sammen med mor, far eller søsken hele kvelden» er det ingen forskjeller ut fra etnisitet. Samlemalet ut fra disse utsagna er kalt for Uteliv. Målet varierer fra 0 til 3, der 3 innebærer at alle aktivitetene er utført minst tre ganger siste uke – siste sju dager, mens 0 innebærer at ingen av aktivitetene er utført. Verdiene på utsagnet «hjemme alene» er snudd.

Vi er her inne på et område der det kan forventes at forskjellene mellom innvandregutter og innvandrerjenter er særskilt store. I den følgende figuren er derfor gutter og jenter skilt.

Uansett kjønn er det de norske ungdommene som skårer høyest (1,11). Blant norsk ungdom er det små eller ingen forskjeller mellom gutter og jenter. Det er heller ikke vesentlige forskjeller mellom første og andre generasjon innvandrere (0,93 for første generasjon mot 0,95 for andre generasjon). Derimot er det en tydelig forskjell mellom gutter og jenter i innvandremiljøene. I første generasjon skårer guttene i snitt 0,98 og jentene 0,90 og i andre generasjon 1,02 mot 0,88. Samla er forskjellen mellom innvandregutter og innvandrerjenter likevel ikke signifikant. Innvandregutter skårer i snitt 0,99 og innvandrerjenter 0,89 ($F=3,06$, $DF=1$, $p=,081$).

4 Ambisjoner og framtidsplaner

4.1 Utdanningsplaner

Hirschi legger vekt på at individuelle målsettinger og forventna framtid påvirker nåsituasjonen. Ungdomsalderen handler om å gjennomleve en meningsfylt og opplevelsesrik livsfase, men er samtidig en fase av livet der visjoner om framtid og livsveg legger føringer både for aktiviteter og holdninger. De mentale sammenhengene mellom nåtid og framtid er viktige fordi de legger innhold og handlingsrammer inn i nåsituasjonen. Thornton og Nardi (1975) bruker begrepet «foregripende sosialisering» (anticipatory socialization) for å beskrive en situasjon der personer som ser for seg en framtidig plass i en sosial sammenheng, handler for å forberede en slik plass. Vi må gå ut fra at framtidsplaner og ikke minst ambisjoner påvirker og bidrar til å gi retning og ballast også i nåsituasjonen. Satt på spissen: De ungdommene som ikke setter seg mål for egen framtid, har heller ikke noe å kjempe for eller noe å tape.

En annen mulig sammenheng er at unge mennesker i ulik grad er optimister sett i forhold til hvilken framtid og hvilke muligheter de har. Her kan det ligge en systematisk forskjell mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer. Det kan være at innvandrerungdom har negative erfaringer, eller oppfatninger hentet fra nærmiljø og venner, som forteller dem at mobilitetskanaler som står åpne for norsk ungdom, ikke i samme grad gjelder for dem. De kan ha møtt veggen i form av rasisme og diskriminering, og kommet til den konklusjon at det ikke er bryet verdt å tilpasse seg eller jobbe hardt for å klare seg i en vanskelig skolehverdag (Lauglo 1996). Alternativt kan de ha opplevd at det er mulig å tilpasse seg gjennom å utnytte det offentlige trygde- og velferdssystemet (Djuve og Hagen 1995). En slik motivasjonsstruktur åpner samtidig i større grad for utvikling av ulike former for uønsket eller asosial atferd.

Temaet ambisjoner og framtidsplaner har liten plass i undersøkelsen. Imidlertid er det et par innfallsvinkler som kan gi gode indikasjoner både med hensyn til ambisjoner og mer generelt: om den enkelte trur det nytter å jobbe for å sikre seg en framtid. Ambisjoner er dekket med et enkelt spørsmål om utdanningsplaner: «Hvor lang utdanning trur du at du vil ta?». Svaralternativene er femdelt: «utdanning på universitet eller høyskole»,

«allmennfaglig utdanning på videregående skole», «yrkesfaglig utdanning på videregående skole», «annet» og «vet ikke».

Tabell 11: Utdanningsplaner:

	Første gen.	Andre gen.	Norske	Snitt
Universitet eller høyskole	58,9	59,0	46,1	46,8
Videregående skole, allmennfag	5,7	8,0	4,6	4,7
Videregående skole, yrkesfag	13,0	10,5	20,2	19,8
Annet	3,4	3,5	4,5	4,5
Vet ikke	19,0	19,0	24,5	24,2

Ch Sq. 49,48, DF=8 p=.000

Naturlig nok er det ganske mange som er usikre. Hele 24,2 prosent av de unge svarer «vet ikke». Samtidig er det betydelige forskjeller mellom norske og innvandrere. Langt flere blant innvandrerne ser for seg ei utdanning på universitet eller høyskole. Ut fra et slikt perspektiv er det ikke noe i veien med målsetting og motivasjon blant innvandrerungdommen. Spørsmålet er om ikke ungdom med innvandrerbakgrunn generelt har en tendens til å stille seg urealistisk høye mål, og at det for en del derfor kan ligge en blåmandag på vent.

Generelt er det stort samsvar mellom karakternivå og andel som ønsker seg høyere utdanning. De som ønsker seg inn på universitet eller høyskole har i snitt 4,02 i de tre hovedfaga norsk, engelsk og matematikk. For de som vil ta allmennfaglig utdanning på videregående er snittet 3,70 og for de som har valgt andre svaralternativ, mellom 3,4 og 3,5. Flinke elever tenker seg nokså konsekvent en høyere akademisk utdanning. Blant elever på videregående som har 5 eller bedre i snitt, er det hele 85 prosent som ønsker seg høyere akademisk utdanning. Blant de med svakest karakterer (2 eller dårligere) er det 24 prosent som ønsker seg høyere akademisk utdanning. Innvandrerungdom passer ikke helt inn i dette mønsteret. Første generasjon innvandrerungdom oppnår i snitt 3,48 i de tre hovedfagene norsk, engelsk og matematikk. Andre generasjon oppnår 3,52, mens snittet for norske ungdommer er 3,75 (F=23,1, DF=2, p=.000). Til tross for dårligere karakterer har de altså høyere ambisjoner.

4.2 Framtidig arbeidsledighet

Er norske ungdommer og innvandrerungdommer i ulik grad optimister sett i forhold til hvilke muligheter de har? Problemstillingen skal belyses gjennom svarene på et enkelt utsagn. Det er formulert på følgende måte: «Jeg tror jeg

kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid sjøl om jeg tar utdanning». Svaralternativa er «helt enig», «litt enig», «litt uenig» og «helt uenig».

Tabell 12: Om den enkelte trur at han eller hun vil få problemer med å få arbeid:

Jeg tror jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid sjøl om jeg tar utdanning	Første gen.	Andre gen.	Norske
Helt enig	8,8	9,5	3,9
Litt enig	20,7	15,1	10,2
Litt uenig	27,8	31,2	27,6
Helt uenig	42,6	44,2	58,2

Ch Sq 93,1, DF=6, p=,000

Tabellen viser store forskjeller spesielt mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer. Mens hele 58,2 prosent av norske ungdommer er «helt uenig» i at de vil få problemer med å få jobb er det tilsvarende 43,2 prosent av innvandrerungdommene som er «helt uenig» i dette utsagnet. Omvendt er 14,1 prosent av norske ungdommer helt eller litt enige i at de vil få problemer med å skaffe seg jobb mot 27,8 prosent av innvandrerungdommene. Mellom første og andre generasjon er det bare små forskjeller. Det er en liten tendens til at første generasjon er mest pessimistisk. Av første generasjon er det 29,5 prosent som er helt eller litt enige i at de vil få store problemer med å skaffe seg jobb mot 24,6 prosent av andre generasjon.

Vi står overfor den motsetningsfylte situasjonen at innvandrerungdommer både har høyest utdanningsambisjoner og samtidig størst engstelse for ikke å få arbeid – sjøl om de tar utdanning.

5 Deltaking og engasjement

5.1 Interesse for politikk og samfunnsspørsmål

Temaet deltaking og engasjement kan omfatte en rekke ulike forhold. To av organisasjonstypene viser samtidig til et særskilt samfunnsengasjement. Det gjelder politiske ungdomsorganisasjoner og miljøorganisasjoner. Ikke for noen av disse to organisasjonsformene er det signifikante forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer i andelen som er medlemmer. I snitt er 4,5 prosent av de unge medlemmer av en politisk ungdomsorganisasjon og 1,3 prosent av en miljøorganisasjon. Det generelle samfunnsengasjementet målt i form av aktivt medlemskap i disse organisasjonstypene er ikke stort.

I spørreskjemaet er det et direkte spørsmål: Hvor interessert er du i samfunnsspørsmål? Svaralternativene er «svært interessert», «ganske interessert», «ikke særlig interessert» og «ikke interessert i det hele tatt».

Tabell 13: Interesse for samfunnsspørsmål:

Hvor interessert den enkelte er i samfunnsspørsmål?	Første gen.	Andre gen.	Norske	Snitt
Svært interessert	13,0	10,1	8,1	8,3
Ganske interessert	39,5	50,0	41,4	41,5
Ikke særlig interessert	42,7	35,9	45,1	44,8
Ikke interessert i det hele tatt	4,9	4,0	5,4	5,4

Ch. Sq 19,3, DF=6, $p=,004$

I snitt oppgir 8,3 prosent at de er «svært interessert» mens 41,5 prosent er «ganske interessert». Samla er halvparten av de unge svært eller ganske interessert. Blant de norske ungdommene er 49,5 prosent svært eller ganske interessert. Tilsvarende tall for første generasjon innvandrere er 52,4 prosent og for andre generasjon 60,1 prosent. Målt ut fra dette kriteriet er det altså innvandrerungdommen, og spesielt andre generasjon, som er mest interessert.

Et tilsvarende spørsmål har formen: Hvor interessert er du i politikk? Ser vi på andelen som er «svært interessert» eller «ganske interessert» kommer det fram en helt flat fordeling. Av første generasjon unge innvandrere er det 24,3 prosent som er svært eller ganske interessert. Tilsvarende tall for andre

generasjon er 25,1 prosent og for norske 24,7 prosent (Ch Sq 0,05, DF=2, $p=,977$).

Snakker de unge om samfunnsspørsmål og politikk seg i mellom. Eller tilhører politikk et samtaleområde som mer eller mindre er tabubelagt? I spørreskjemaet er det et spørsmål som forsøker å fange inn i hvor stor grad dette temaet er til stede som et alminnelig samtaleemne i daglig omgang med andre? Formuleringen er: «Hvor ofte snakker du om samfunnsspørsmål eller politikk når du er sammen med...». Svaralternativene er «ofte», «av og til», «sjelden», «aldri».

Tabell 14: Hvor ofte den enkelte snakker om samfunnsspørsmål eller politikk i ulike sosiale situasjoner:

Snakker «ofte» eller «av og til» når du er sammen med ...	Første gen.	Andre gen.	Norske
Vennene dine ($p=,865$)	38,1	39,2	37,4
Faren din ($p=,307$)	41,7	48,7	43,6
Mora di ($p=,455$)	36,5	38,9	40,0
Andre ($p=,267$)	35,8	37,4	33,0

Flertallet prater «sjelden» eller «aldri» om politikk eller samfunnsspørsmål med andre. Likevel er det betydelige mindretall som gjør dette i ulike sosiale situasjoner. Ikke i noen av disse ulike sosiale situasjonene synes det å være vesentlige forskjeller mellom norske og innvandrere.

Svarfordelingen berører i høy grad hvordan meningsdannelse skjer i ungdomsmiljøene. Opptrer de unge som egen «fristilt» gruppe eller subkultur i samfunnet (Ziehe 1989), som sammen og i fellesskap danner seg oppfatninger om viktige politiske og moralske spørsmål? Eisenstadt (1976) betraktet ungdom ikke primært i relasjonen ung–gammel, men som en egen avgrenset generasjon eller kohort på veg ut i samfunnet. En kohort er ei gruppe mennesker som er født på samme tid og utgjør en ny generasjon med felles referanser og erfaringer. Tilsvarende hevdet Mannheim at hver ny generasjon eller kohort var bærere av særegne historiske erfaringer i form av generasjonsbevissthet (1952).

«Youth is neither progressive nor conservative by nature, but is a potentiality which is ready for any new start» (Mannheim 1947:35)

Nyere modernitetsteoretikere som Beck, Giddens, Bauman og Ziehe har til felles at de legger vekt på at den nye moderniteten kjennetegnes av en tiltagende individualisering. Vi står i en historisk situasjon der den gamle modernitetens institusjoner forvitrer og har mista sin kraft slik at moderne

ungdomstid representerer et brudd i forhold til foreldregenerasjon, tradisjon, kjønn, etnisitet og klasse (Krange og Øia 2005). Begge disse perspektivene understreker hver på sin måte betydningen av fellesskapet i ungdomsmiljøene og den meningsdannelsen som foregår der.

Alternativt kan meningsdannelse i ungdomsmiljøene best forstås i et sosialiseringsspektiv. Sosialisering handler om hvordan kultur, kunnskaper og verdier overføres og internaliseres fra en generasjon til den neste (Østerberg 1984:78). I dette perspektivet har begreper som læring, dannelse, tradisjon og verdioverføring mellom generasjoner, fremdeles gyldighet. Ut fra de foreliggende dataene ser det samla ut til at foreldrene er viktigere samtalepartnere om samfunnsspørsmål og politikk enn vennene. Det er ikke slik at meningsdannelse på dette feltet primært skjer i den enkelte generasjon eller kohort slik at hver ny generasjon utgjør noen ny start. Gjennom samtalene som føres i hjemmet må vi gå ut fra at det skjer en betydelig verdioverføring.

Familie og venner framstår ikke som alternative arenaer. Den unge som er opptatt av politikk og samfunnsspørsmål velger seg ikke ut enten foreldre eller venner som samtalepartnere. Tvert om, de som snakker mye om politikk og samfunnsspørsmål med sine venner, gjør det samme med sine foreldre. Derfor er det her konstruert et samlemål: *Snakker politikk*. Målet varierer fra 0 til 3, der 0 indikerer at den enkelte unge «aldri» snakker om politikk eller samfunnsspørsmål med noen, mens 3 indikerer at den enkelte «ofte» tar opp disse temaene både med foreldre, venner og andre. Første generasjon unge innvandrere har en skåre på 1,11, andre generasjon 1,23 og norske ungdommer 1,17 ($F=1,4$, $DF=2$, $p=,247$).

5.2 Politiske aktiviteter

Hvor aktive er de unge i ulike politiske sammenhenger. Vi har allerede vist at det ikke er vanlig, verken for norske ungdommer eller for innvandrerungdommer, å være medlemmer av en politisk ungdomsorganisasjon. Likevel byr det politiske feltet på mange andre former for aktiviteter og muligheter. Det kan være at tradisjonelle organisasjonsformer ikke treffer særskilt godt i forhold til de formene for engasjement de unge faktisk viser og har. Generelt er det i vårt samfunn svikt i rekruttering til de politiske partiene. Det er ikke bare ungdomsorganisasjonene som kan vise til markert tilbakegang i antall medlemmer.

Giddens (1996) hevder at årsaken til svikten ligger i at det tradisjonelle valgdemokratiet med dets partier og institusjoner ikke er demokratiske nok. Disse institusjonene begrenser sitt virke til politiske saker som ligger fjernt

fra folkets opplevelse av hva som er de viktige spørsmåla i deres hverdag. Partipolitikken oppleves som irrelevant og utilstrekkelig. Som konsekvens reduseres interessen for å delta gjennom disse kanalene. Borgerne og de unge finner i stedet alternative nye politiske kanaler og uttrykksformer nærmere deres hverdag.

Beck (1999, 2002) mener at en slik utvikling ikke har ført til avpolitisering av samfunnet. Snarere har det tvert imot vokst fram en «subpolitikk» – en politikk som har beveget seg bort fra parlament og kommunestyre, og mot enkeltgrupper i samfunnet. Aksjonsgrupper og lokale nettverk har overtatt initiativet uten å vente på politikerne. Han løfter fram de nye sosiale bevegelser som eksempel på hvordan de har satt nye saker på dagsorden. Det gjelder økologi, dyrs rettigheter, forbrukerrettigheter og så videre. Utviklingen har ført til framveksten av det Thörn (2002:176) karakteriseres som «livspolitik». Då nye sosiale bevegelsene har bidratt til en politisering og demokratisering av det private og av hverdagslivet. Felles for disse teoretikere er at de ser på framveksten av de nye sosiale bevegelsene, lokale nettverk og aksjoner som en mulighet til å fornye, modernisere og ikke minst gi politikken nytt meningsinnhold nærmere folks hverdagsliv.

Spørsmålet blir i hvilken grad vi finner ungdom i slike kontekster og posisjoner – som aktører og deltakere i nye politiske organisasjonsformer. Har ungdom erstattet partipolitikken og funnet seg nye politiske uttrykksformer nærmere det vi kan kalle gatas parlament? Først stilles spørsmål om den enkelte har gjort eller deltatt i et sett aktiviteter av typen politisk markering, aktiv i elevrådsarbeid eller underskriftsaksjon. Deretter stilles problemstillingen om den enkelte kunne tenke «å gjøre noe av dette i framtida».

Tabell 15: Samfunnsinteresse målt ut fra andel som har «gjort noen av aktivitetene som er nevnt under»:

Har gjort:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Aktiv i et ungdomsparti (p=,679)	10,4	12,0	10,1
Aktiv i en annen politisk organisasjon (p=,418)	4,1	6,5	4,6
Få oppmerksomhet i media for en politisk sak (p=,580)	6,1	4,9	6,7
Delta i en underskriftsaksjon (p=,000)	23,9	16,7	37,8
Delta på politisk markering (p=,816)	18,9	17,7	19,5
Boikotte bestemte produkter eller firmaer (p=,016)	6,7	11,2	12,1
Aktiv i elevrådsarbeid (p=,065)	19,4	25,3	25,2
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre eller lignende (p=,442)	6,8	9,9	8,3

For en rekke av disse aktivitetene er det ikke statistiske forskjeller ut fra etnisitet. Det gjelder om den enkelte har vært aktiv i et ungdomsparti eller annen politisk organisasjon, fått oppmerksomhet om en politisk sak i media, deltatt i politisk markering eller vært med i ungdomsråd eller ungdommens kommunestyre. Flest norske har deltatt i underskriftsaksjon (37,8 prosent), mens færrest av første generasjon innvandrere har vært med på å boikotte bestemte produkter (6,7 prosent).

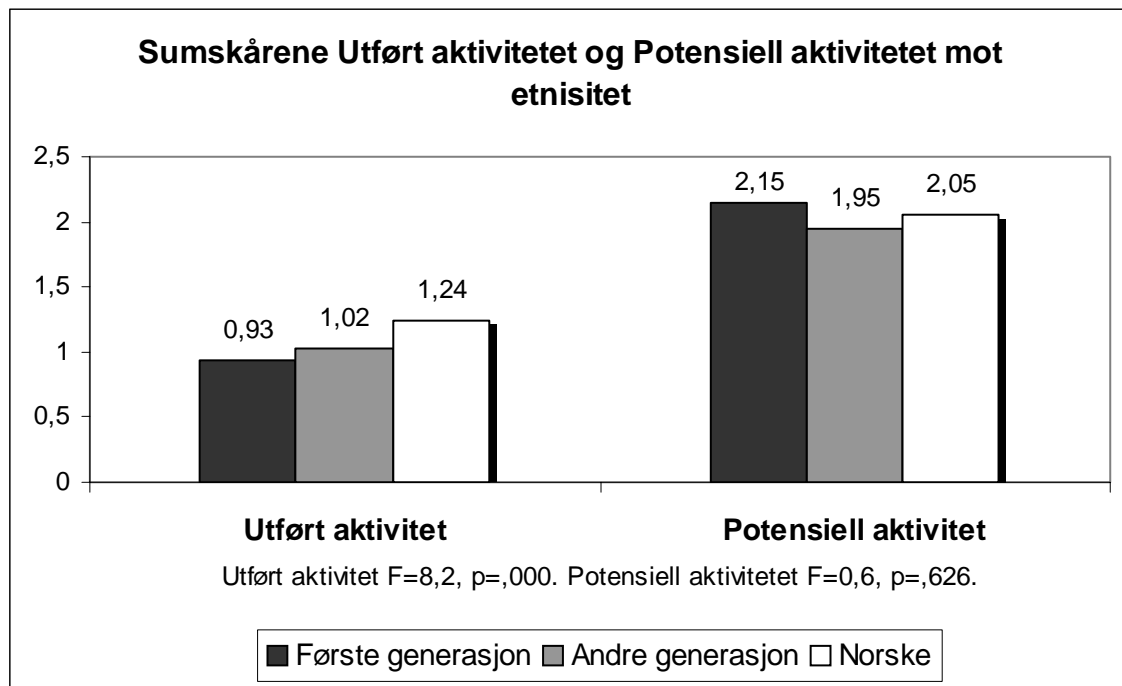
I hvor stor grad er det en latent vilje til å handle og agere politisk i ungdomsbefolkningen? Får vi et tilsvarende mønster når problemstillingen blir om den enkelte unge kunne tenke seg å være med på noen av disse aktivitetene?

Tabell 16: Samfunnsinteresse målt ut fra andel som kan tenke seg å «gjøre noe av dette i framtida»:

Kunne tenke seg å gjøre:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Aktiv i et ungdomsparti (p=,001)	34,0	32,2	25,6
Aktiv i en annen politisk organisasjon (p=,009)	24,1	17,4	17,2
Få oppmerksomhet i media for en politisk sak (p=,915)	22,2	21,7	21,3
Delta i en underskriftsaksjon (p=,000)	31,3	22,0	41,3
Delta på politisk markering (p=,664)	33,4	29,5	31,7
Boikotte bestemte produkter eller firmaer (p=,060)	16,1	20,3	21,7
Aktiv i elevrådsarbeid (p=,306)	31,1	27,2	27,0
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre eller lignende (p=,026)	26,5	23,0	20,3

Flest innvandrere kunne tenke seg å være med i et politisk parti, være aktiv i en annen politisk organisasjon eller sitte i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre. Til gjengjeld er det langt flere av de norske som kunne tenke seg å delta i en underskriftsaksjon. For de andre aktivitetsformene er det ikke signifikante forskjeller. Samla er forskjellene små. Mange ungdommer har motstand mot, eller mangler interesse for, å opptre i politiske sammenhenger. Ikke desto mindre er det et betydelig potensiale som rekker langt utover den lille flokken som er medlemmer av politiske ungdomsorganisasjoner.

Disse to spørsmålsbatteriene er omgjort til samlemål eller sumskårer. Den første måler *Utført aktivitet*, mens den andre måler *Potensiell aktivitet*. I hvert av målene inngår det 8 utsagn. Verdien på sumskårene varierer derfor fra 0 til 8, der 8 markerer tilslutning til alle 8 aktivitetene.

For sumskåren *Potensiell aktivitet* er det ingen signifikante forskjeller mellom norske og innvandrere. Derimot er det flest norske som kan vise til å ha vært med på denne typen aktivitet. Samla synes hovedkonklusjonen å være at det er små forskjeller.

Generelt er det små forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer når det gjelder ulike politiske aktivitetsformer. Riktignok står det fast at norske ungdommer i betydelig større grad er medlemmer av norske organisasjoner. Men det er langt fra slik at innvandrerungdom i større grad stiller seg utafør eller er likegyldige til det som skjer på en større samfunnsarena.

6 Holdninger, moral og verdier

6.1 Ungdomskultur

Det siste leddet i den kjeden Hirschi setter opp for å konkretisere ulike sider ved integrasjonsbegrepet, handler om holdninger og moral. Er ungdom knytta til, og slutter opp om, samfunnets sentrale kulturelle verdier og normer? I hvor stor grad har de unge internalisert som del av sitt verdigrunnlag de bærende prinsipper og moralkoder samfunnet bygger på? Problemstillingen i denne sammenheng blir hva som er samfunnets bærende normer, verdier og moralkoder. Spørsmålet er både enkelt og innfløkt på samme tid. Vi kan gå ut fra at det er brei oppslutning, også i ungdomsmiljøet, om noen sentrale utsagn eller regler som: du skal ikke stjele, det er galt å lyve, du skal ikke plage andre og så videre. Derimot er det mer usikkert hva flertallet mener om smugling av sprit og sigaretter, momsjuks eller prostitusjon. Noen av disse forholdene, men langt fra alle, reguleres av lovverket.

Ottar Hellevik (2001, 1996) har forska i endringer i befolkningens verdier og holdninger fra midt på 1980-tallet til i dag. Med verdier mener Hellevik grunnleggende oppfatninger om hvilke mål som er viktige i tilværelsen og hvilke midler det er riktig å bruke for å nå disse målene.

Ungdom er mer opptatt av iøynefallende forbruk og øyeblikkets behov, og mindre villige til å gjøre en innsats for miljøet. De unge er samtidig mindre innstilt på å ta hensyn til andre, eller til å gi penger til et godt formål hvis de vinner en pengegevinst. Aldersforskjellene er store når det gjelder å tru på Gud. Derimot trur de unge oftere på overnaturlige evner. En liberal privatmoral er vanligere blant unge enn blant eldre. Det gjelder synet på pornografi og holdningen til homofile. Unge er samtidig mer positivt innstilt til innvandrere. De har en mindre streng samfunnsmoral og aksepterer i større grad ulike former for lov- eller regelbrud, som for eksempel å snyte et forsikringsselskap eller å beholde vekslepenger en får igjen for mye i en butikk.

Skyldes aldersforskjellene livsfaseeffekter, prosesser alle gjennomløper, og som derfor vil forsvinne når unge etter hvert går inn i nye sosiale roller som voksne? Alternativt viser aldersforskjellene generasjonseffekter, det vil si at nye ungdomskull har et annet verdisyn enn de eldre, et verdisyn som vil prege dem resten av livet. Samla mener Hellevik at forskjellene er så store at de ikke lar seg forklare i et livssyklusperspektiv.

Det er god grunn til å mene at ungdomstida er en særskilt sensitiv aldersfase slik at holdninger, verdier, sjølbilde og den identiteten som utvikles, festner seg og blir bestandig. Drotner (1996:16) peker på: «..hvorledes de opplevelser, vi har som unge, og de erfaringer, vi gjør dér, rummer en særlig intensitet, som farver senere opplevelser og erfaringer». Dersom ungdommens verdisyn er relativt stabilt seinere i livet, forteller dette hva slags framtidig kulturell utvikling vi kan vente etter som generasjons-skiftninger endrer befolkningens sammensetning.

Undersøkelsen mangler spørsmål eller utsagn som direkte fanger samfunnsmoral i betydningen ærlighet eller holdning til lov og regelbrudd. Sjøl om unge mennesker på disse områda til dels er i utakt med den eldre generasjon, forholder de unge seg likevel til ett sett kulturelle koder og normer. Også i ungdomsmiljøet vil vi finne ulike kulturelle strømninger som i større eller mindre grad reflekterer samfunnsmoral og oppslutning om bærende kulturelle verdier. En innfallsvinkel til å fange slike dimensjoner ligger i skillet mellom prokulturer og motkulturer. Flere forfattere gjør et skille mellom det de definerer som prokulturer og motkulturer eller protestkulturer (Bjørstrøm 1982). Prokulturene kjennetegnes av at de «er med på å «bygge landet» ved at de tar del i arbeids- og foreningslivet» (Bjørklid 1984:133), og gjennom at de støtter opp om verdsett som oppfattes som bærende og sentrale. Motkulturene beveger seg derimot i samfunnets periferi eller ytterkant – som ulike former for subkulturer eller marginalisering.

6.2 Subgrupper av ungdom

For å fange perspektivet prokulturer–motkulturer har de unge fått en serie med spørsmål som ut fra ulike innfallsvinkler, gjenspeiler holdninger og verdier. Ungdomsmiljøet består av en rekke undergrupper, subkulturer eller typer av ungdom som mer eller mindre distinkt skiller seg fra hverandre. Noen av disse er lett å få øye på både gjennom stil, atferd og egne navn eller betegnelser som er kjent i hele ungdomsmiljøet. Det finnes også en rekke subkulturer eller typer av ungdom som ikke så lett lar seg identifisere visuelt i et gatebilde, men som likevel er der som et sosialt faktum. Kristen ungdom er synlige på religiøse møter og skjærgårdsgospel, men lar seg normalt vanskelig identifisere i et gatebilde. Likevel er slike grupper til stede i det sosiale landskapet, eller det mentale kartet som de unge har inne i seg. De representerer verdier, gir assosiasjoner og blir med rette eller urette tillagt bestemte egenskaper. Den samme subkulturen eller ungdomsgruppa kan for noen ungdommer fungere som identifikasjonsobjekt eller viktige

signifikante andre, mens andre ungdommer tvert om markerer sin identitet og sitt kulturelle ståsted gjennom å ta avstand fra de egenskapene ungdomsgruppa representerer eller blir tillagt. Ved å la de unge uttrykke holdninger til ulike subgrupper eller typer av ungdom, plasserer de seg samtidig sjøl i et sosialt og kulturelt landskap. De uttrykker noe om sin egen identitet, tilhørighet, ståsted eller syn på hva som er verdifullt. Poenget er at slike grupper reflekterer verdier og posisjoner i samfunnet.

Ett av spørsmåla går direkte på holdninger til subgrupper innafor ungdomsmiljøet. Spørsmålet er basert på at de unge skal gi poeng fra 1 til 10 ut fra hvor godt de liker gruppa – mer poeng desto bedre de liker gruppa. Her skal først vises hvordan de unge gir poeng til ulike subgrupper ut fra etnisitet:

Tabell 17: Poeng til ulike subgrupper eller undergrupper av ungdom:

Subgruppe:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Ungdom som kjemper mot rasisme (p=,000)	8,2	7,9	7,1
Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer på skolen (p=,000)	6,8	6,9	6,1
Innvandrerungdom (p=,000)	6,2	6,4	4,5
Idrettsungdom (p=,000)	6,2	6,1	6,7
Ungdom som aldri drikker alkohol (p=,000)	6,2	6,7	5,8
Kristne ungdommer (p=,000)	5,6	5,5	5,0
Fotballsupportere (p=,804)	5,6	5,6	5,7
Miljøvernaktivister (p=,003)	5,4	5,2	4,9
Ungdom som går i fritidsklubb(p=,000)	5,4	5,6	6,0
Ungdom som går på house/raveparty (p=,196)	5,1	4,6	4,9
Kroppsbyggere (p=,007)	4,5	4,4	4,1
Skatere (p=,000)	4,4	4,2	5,2
Ungdom som investerer i aksjer (p=,268)	4,4	4,5	4,6
Militærnektene (p=016)	4,0	3,5	4,1
Jenter med silikonpupper (p=,653)	3,9	4,1	4,1
Homofile ungdommer (p=,000)	3,7	3,0	4,1
Soss (p=,042)	3,6	3,2	3,7
Taggere (p=,226)	3,4	3,1	3,4
Våpeninteressert ungdom (p=,000)	3,1	3,0	3,7
Kvinnesaksjenter (p=,327)	2,8	2,9	2,8
Ungdom som røyker hasj i blant (p=,393)	2,8	3,0	2,8
Motorsykkelgjenger (p=,000)	2,8	2,8	3,6
Ungdom som er negative til innvandring (p=,000)	2,3	2,3	3,9
Nynazister (p=,114)	1,5	1,7	1,7

Ikke overraskende er innvandrerungdom mer positive til innvandrerungdom og sterkere motstandere av alt som smaker av rasisme. Imidlertid er dette synspunkt som langt på veg deles også av norsk ungdom. Spørsmålet er hvor dypt slike holdninger stikker. Øia (1998) viser at det er til stede en betydelig gjensidig skepsis i ungdomsbefolkningen. I vurderingen eller poengsettingen av en rekke av disse gruppene er det små eller ingen forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdom. Ikke i noen tilfeller er det slik at grupper som norsk ungdom plasseres høyt blir plassert lavt av innvandrerungdom og omvendt. Norske ungdommer og innvandrerungdommer lever åpenbart i den samme offentligheten og mottar de samme inntrykk. De beveger seg i det samme sosiale landskapet, mottar de samme kulturelle impulsene og utvikler felles normer og standarder. Grupper der det ikke er forskjeller i vurderingen er:

- Fotballsupportere
- Ungdom som går på house/raveparty
- Ungdom som investerer i aksjer
- Jenter med silikonpupper
- Taggere
- Kvinnesaksjenter
- Ungdom som røyker hasj
- Nynazister

Et sentralt tema i sosiologien, fra fagets grunnleggere, har vært overgangen fra tradisjonelle til moderne samfunnsformer. Innbakt i en slik forståelse ligger at vi kan forvente at innvandrerbefolkningen i større grad er bærere av det vi upresist med en fellesbetegnelse kan kalle tradisjonalistiske kulturtrekk (Krangle og Øia 2005, Guneriussen 1999). Umiddelbart er det derfor langt fra sjølsagt at norske ungdommer og innvandrerungdommer skal vurdere moderne fenomener som fotballsupportere, house/rave fester, taggere og kvinnesaksjenter likt. Ikke desto mindre er det også tydelige forskjeller i mange av de vurderingene ungdommen foretar.

Innvandrerungdom har en tendens til å rangere høyere grupper som:

- Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer på skolen
- Ungdom som aldri drikker alkohol
- Kristne ungdommer
- Miljøvernaktivister
- Kroppsbyggere

Norsk ungdom har en tendens til å rangere høyere grupper som:

- Idrettsungdom
- Fritidsklubbungdom
- Skatere
- Homofile ungdommer
- Våpeninteressert ungdom
- Motorsysselungdom

Tolkningen av disse forskjellene er ikke åpenbar. I noen grad kan det virke som innvandrerungdommen i større grad identifiserer seg med det foreldregenerasjonen vil oppfatte som skikkelig, ordentlig og bra ungdom. Det gjelder unge som ikke drikker, unge som er opptatt av å gjøre det godt på skolen og kristne ungdommer. Norske ungdommer derimot har noe større sans for ungdom som er litt rølpete og litt på kanten, som skatere, klubbungdom, våpeninteressert ungdom og motorsysselungdom. De norske er mer positivt innstilt til idrett. Det gjelder imidlertid ikke for kroppsbyggere. En slik sammenheng kan tolkes i tråd med at innvandrerungdom generelt er sterkere representert i ulike kampsporter (Øia 1998, 2003).

Utfordringen blir hvordan vi, ut fra denne lista av subgrupper eller typer av ungdom, med intuitiv gjenkjennelse, kan sette sammen et knippe av det vi kan kalle kulturelle markører. Et slikt knippe skal både representere typiske prokulturer, og samtidig ha høy indre konsistens. Teknikken som er brukt baserer seg på faktoranalyser. Antallet forskjellige typer av ungdom er gradvis redusert til vi står igjen med en enkelt faktorløsning satt sammen av 8 grupper av ungdom. Den kalles Prokultur (forklart variasjon 40,0 prosent, Alpha 0,75). Inn går følgende ungdomsgrupper:

Prokultur:

- Idrettsungdom
- Miljøvernaktivister
- Kvinnesaksjenter
- Ungdom som kjemper mot rasisme
- Kristne ungdommer
- Ungdom som aldri drikker alkohol
- Ungdom som investerer i aksjer
- Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer på skolen

Forklart variasjon 40,0 prosent, Alpha = ,75

Denne verdikombinasjonen viser fram en form både for konformitet, tilpasning og integrering i forhold til utbredte oppfatninger og verdier i voksensamfunnet. Tilsynelatende er dimensjonen satt sammen av hummer og kanari. Likevel viser faktoranalysen indre konsistens slik at unge som er positivt opptatt av kvinnesak også i større grad synes det er bra at ungdom investerer i aksjer eller står på barrikaden og kjemper mot rasisme. Det handler langt på veg om ungdom som tar standpunkt på verdigrunnlag med solide røtter i det voksne samfunnet. De befinner seg i en kombinasjon av det politisk korrekte, mellom tradisjonelt kristne verdier og tradisjonelt radikale verdier. Som del av disse holdningene inngår at det er viktig både å være personlig vellykket og å tenke framover. Vektleggingen av at det er viktig å gjøre det godt på skolen, måtehold med alkohol og at det kan være bra å investere i aksjer, peker mot en individualistisk grunnholdning der det inngår et tydelig element av personlig mestring. Med henvisning både til Bjørklid og Bjørstrøm er det rimelig å gå ut fra at vi står overfor en typisk Prokultur.

Faktorløsningen Prokultur er omgjort til sumskåre som varierer fra 1 til 10, der 10 innebærer maksimal oppslutning om alle de typene av ungdom som inngår. I hvilken grad er det forskjeller mellom norsk ungdom og innvandrerungdom? Det er lett å tenke at innvandrerungdom står lenger borte fra de samfunnsverdiene som her kommer til uttrykk. Slik er det likevel ikke. I snitt skårer første generasjon unge innvandrere 5,97, andre generasjon skårer 5,96 mens norske skårer 5,68 ($F=5,6$, $DF=2$, $p=,004$).

6.3 Religiøse verdier

Et sett av de holdningene og moralkodene samfunnet bygger på og er knytta opp mot religiøse verdier, livsanskuelser og forestillinger. For de som trur representerer det guddommelige både en form for integrasjon, og samtidig en rettesnor og autoritet i forhold til regler og normer for atferd. Freud hevder at religiøse lengsler og forestillinger har sitt opphav i barnets hjelpe-løshet og behov for beskyttelse. Slike lengsler representerer en fiksering og tru på en far som er fryktet, men som samtidig framstår som en mektig hjelper og beskytter. Dette basale barnlige behovet for trygghet «fortsetter inn i det modne liv» (Schjeldrup 2002:299). Hovedsaken for Durkheim er at samfunnet preges av indre samhold, og ikke at det utvikler seg (Østerberg 1974). Religionen blir i et slikt perspektiv en sammenbindende kraft som bidrar til samholdet. Marx derimot er opptatt av forutsetninger for endring. For Marx (1978) var oppløsningen av de religiøse tvangstankene og de

religiøse maktinstitusjonene, nøye knytta sammen med framskritt, modernitet og frigjøring.

Felles for Marx, Durkheim og Freud er at de med hvert sitt utgangspunkt vektlegger religionens sammenbindende og integrerende kraft eller funksjon. Trur tenåringer i Norge på Gud? I tilfelle svaret er ja – hvilken gud trur de på, og hvor dypt stikker den religiøse overbevisningen? Det første spørsmålet de unge får om sin religiøse tro, er: «Hvilken religion eller trosretning tilhører du?» Det er skilt mellom «kristendommen», «islam», «annen religion» og «ingen religion eller trosretning»

Tabell 18: Hvilken «religion eller trosretning» den enkelte tilhører:

Religiøs retning:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Kristendommen	32,0	21,5	74,3
Islam	40,8	50,8	0,3
Annen religion	12,1	13,8	1,9
Ingen religion	15,1	13,8	23,4

Ch Sq 4241,8, DF=6, p=,000

Den dominerende trusformen blant norske ungdommer er fremdeles kristendommen. 74,3 av norsk ungdom svarer at de regner seg å tilhøre den kristne religionen eller trusretningen. Islam har en sterk stilling blant innvandrerne. 40,8 prosent av første generasjon og 50,8 prosent av andre generasjon oppgir islam. Likevel er det blant innvandrerne også et betydelig innslag av kristne. Langt flere av de norske sier at de ikke tilhører noen religion. Andre religionsformer har først og fremst oppslutning blant innvandrerne. Av første generasjon unge innvandrere oppgir 12,1 prosent at de tilhørere «annen religion» og blant andre generasjon 13,8 prosent. Blant de norske er det bare 1,9 prosent som tilhørere «annen religion».

Opplever ungdom at det forholdet de har til religionen påvirker eller angår dagliglivet? Spørreskjemaet inneholder følgende spørsmål: «Hvor mye betyr din religion for hvordan du lever ditt liv til daglig?»

Tabell 19: Om religionen har betydning for hvordan den enkelte unge lever sitt liv til daglig:

Religionens betydning for dagliglivet:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Den er svært viktig	22,6	34,2	5,1
Betyr ganske mye	25,5	28,6	9,3
Betyr lite	26,4	18,6	30,4
Har ingen betydning	25,5	18,6	55,2

Ch Sq 670,3, DF=6, p=,000

Vi står overfor et felt der det er markerte forskjeller mellom norsk ungdom og innvandrerungdom. 5,1 prosent av norsk ungdom mener religionen er «svært viktig» for livsførsel i dagliglivet og 9,3 prosent mener den «betyr ganske mye». Tilsvarende mener 48,1 prosent av første generasjon unge innvandrere og hele 62,8 prosent av andre generasjon at religionen er «svært viktig» eller «betyr ganske mye» for livsførsel. Blant norske ungdommer er det hele 85,6 prosent som mener religionen betyr lite eller ingenting. Forskjellen mellom norske og innvandrere har klart sammenheng med religionsform:

Tabell 20: Om religionen har betydning for hvordan den enkelte unge lever sitt liv til daglig ut fra religionsform:

Religionens betydning for dagliglivet:	Kristen- dommen	Islam	Annen religion	Ingen religion
Den er svært viktig	5,9	44,0	21,1	0,8
Betyr ganske mye	11,2	34,8	28,3	0,8
Betyr lite	36,8	14,7	33,5	8,1
Har ingen betydning	46,1	6,6	17,1	90,4

Ch Sq 2504,0, DF=9, p=,000

Mens kristendommen nærmest framtrer som en klisjé, så har en del av de andre religionsformene, og spesielt islam, stor makt over sinnene. Blant de som bekjenner seg til kristendommen, er det bare 5,9 prosent som svarer at religionen er svært viktig for hvordan den enkelte lever i dagliglivet, mens 82,9 prosent svarer at religionen har liten eller ingen betydning. Blant muslimene er det 44,0 prosent som opplever at religionen er svært viktig i dagliglivet, og bare 21,3 prosent som sier at den har liten eller ingen betydning for hvordan de lever. Det er viktig å understreke at tilslutning til trusretning ikke er det samme som å tru fullt og fast. I den følgende tabellen er norske ungdommer sammenliknet ut fra trusretning og hvordan de stiller seg mer konkret til kristendommen:

Tabell 21: Hvordan den enkelte stiller seg til kristendommen mot trosretning for norske ungdommer:

Hvordan stiller du deg til kristendommen:	Tilhører kristen- dommen	Annen eller ingen trosretning	Snitt
Jeg er personlig kristen	16,0	0,8	12,2
Jeg tror det finnes en gud, men religionen har ikke så mye å si for meg til daglig	35,2	11,5	29,2
Usikker	28,3	24,6	27,4
Jeg tror ikke at det finnes en gud	20,4	57,1	29,6
Jeg tilhører en annen religion	0,1	5,9	1,6

Ch Sq 1928,2, DF=4, p=,000

Blant de norske ungdommene som sier at de tilhører den kristne trusretningen oppgir 16,0 prosent at de er «personlig kristen». Videre er 35,2 prosent av den oppfatning at de «tror de finnes en gud». Hele 28,3 prosent er usikre, mens 20,4 prosent «tror ikke at det finnes en gud». Mange av de som sier at de tilhører den kristne trusretningen trur «ikke» eller er svært usikre på om det finnes noen gud. Blant de som oppgir «annen eller ingen trusretning» er andelen som ikke trur «at det finnes en gud» betydelig høyere (57,1 prosent). Samla oppgir 12,2 prosent av norske ungdommer at de trur på Gud i betydningen «personlig kristne». Hele 57 prosent er enten usikre på om det finnes noen gud eller de trur «ikke at det finnes en gud». For mange er det nok slik at å oppgi at de tilhører kristendommen mest uttrykker en kulturell identitet eller tilhørighet av typen at de er en del av den kristne kulturkrets.

Hvor ofte utfører eller deltar de unge i religiøse handlinger eller seremonier. Er de gjennom konkrete handlinger integrert i, og del av et religiøst fellesskap? De unge har fått spørsmål om hvor ofte de leser religiøse skrifter som bibelen og koranen, hvor ofte de ber til Gud og hvor ofte de går i kirke, moske eller andre religiøse møter. Svaralternativene er «daglig eller nesten daglig», «noen ganger i uka», «noen ganger i måneden», «sjelden» og «aldri».

Tabell 22: Hvor ofte den enkelte leser religiøse skrifter:

Leser i Bibelen, Koranen eller andre religiøse skrifter:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Daglig eller nesten daglig	4,5	10,6	2,6
Noen ganger i uka	11,0	14,1	2,6
Noen ganger i måneden	8,3	13,6	2,7
Sjelden	27,1	23,2	18,4
Aldri	49,1	38,4	72,8

Ch Sq 339,9, DF=8, p=,000

Tabell 23: Hvor ofte den enkelte ber til Gud:

Ber til Gud:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Daglig eller nesten daglig	25,1	28,5	8,7
Noen ganger i uka	12,8	13,5	5,2
Noen ganger i måneden	9,6	16,0	7,9
Sjelden	23,6	21,0	23,4
Aldri	29,0	21,0	54,7

Ch Sq 318,7, DF=8, p=,000

Tabell 24: Hvor ofte den enkelte går på religiøse møter:

Går i kirke/moske/på religiøse møter:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Daglig eller nesten daglig	1,5	3,0	0,3
Noen ganger i uka	12,9	15,5	3,8
Noen ganger i måneden	11,2	18,0	8,8
Sjelden	31,8	32,5	38,9
Aldri	42,6	31,0	48,2

Ch Sq 205,7, DF=8, p=,000

Igjen er det norsk ungdom som viser mest passivitet eller likegyldighet. Mens 91,2 prosent av norsk ungdom sjelden eller aldri leser religiøse skrifter, gjelder det samme for 76,2 prosent av første generasjon unge innvandrere og 61,6 for andre generasjon. Uansett etnisk bakgrunn er det ikke vanlig blant ungdom å fordype seg i religiøse skrifter. Færrest av de norske ber til Gud. Mens 37,9 prosent blant første generasjon og 42,0 prosent av andre generasjon ber til Gud «daglig» eller «noen ganger i uka», er tilsvarende tall for norsk ungdom 13,9 prosent. Andelen som går på ulike former for religiøse møter varierer også betydelig ut fra etnisitet. 87,1 prosent av norsk ungdom går «sjelden» eller «aldri» på slike møter. Blant første generasjon unge innvandrere er det 74,4 prosent som «sjelden» eller «aldri» går på religiøse møter og blant andre generasjon 63,5 prosent. Generelt er det et flertall uansett etnisitet som til vanlig ikke går på religiøse møter.

Norsk ungdom er, uansett hvilken målestokk som anvendes, minst religiøse. I tillegg er det en tydelig tendens til at andre generasjon unge innvandrere tar sin religion mer alvorlig enn første generasjon. Det kommer fram når det gjelder hvor ofte den enkelte ber til Gud, leser religiøse skrifter, eller går på religiøse møter, og i tillegg, religionens betydning for hvordan dagliglivet leves.

Har de ulike religionsformene, uavhengig av det gudsbegrepet som ligger til grunn, så mye felles at det gir mening å lage et samlemål for å fange opp den religiøse dimensjonen i de unges liv? Det er i alle fall mulig å peke på tre felles trekk:

- Tro på at livet har en mening og inngår i en guddommelig plan.
- Livet har i en eller annen form en fortsettelse etter døden. Døden er en grense å passere, og ikke et amen.
- Det settes krav til livsførsel i form av etiske regler eller religiøse påbud.

En felles religiøs dimensjon er konstruert gjennom å fange opp fire ulike aspekter. Det første er basert på spørsmålet: Hvor mye betyr din religion for hvordan du lever livet ditt til daglig? Svarene er firedeelt fra «Den er svært viktig» til «Har ingen betydning». De tre andre aspektene omhandler om den enkelte går på religiøse møter, ber til Gud eller leser religiøse skrifter. Svarene på disse tre spørsmåla er delt i fem fra «daglig eller nesten daglig» til «aldri». «Sjelden» og aldri er slått sammen slik at også disse svaralternativa blir firedeelt. På denne måten kan det konstrueres en sumskåre eller et samlemaal som går fra 0 til 3. Samlemalet kalles Religiøsitet. I snitt skårer norske ungdommer 0,35, første generasjon 0,85 og andre generasjon 1,10 ($F=243,7$, $DF=2$, $p=,000$). Også mellom første og andre generasjon er det signifikante forskjeller ($F=11,0$, $DF=1$, $p=,001$).

7 Marginalisering

7.1 Hva vet vi?

Så langt er det sett på ulike institusjoner, samhandlingssituasjoner og livsforhold for å sammenlikne norsk ungdom og innvandrerungdom. Perspektivet har hele tida vært å vise fram ulike integrasjonsmekanismer, og mer generelt, den enkeltes tilpasning til bærende strukturer i det norske samfunnet. Hva har denne gjennomgangen vist?

Sjøl om norske elever får bedre karakterer er det ingen indikasjoner på at innvandrerungdom er mindre tilpassa eller har dårligere holdninger til skolen. Derimot er norsk ungdom oftere med i organisasjoner. Spesielt første generasjon unge innvandrere er i liten grad medlemmer av tradisjonelle norske organisasjoner.

Forholdet til foreldre er beskrevet gjennom tre ulike sumskårer eller samlemål: Sosial støtte, Konflikt og Sosial kontroll. Norske ungdommer opplever mest Sosial støtte og minst konflikter med sine foreldre. For sumskåren Sosial kontroll, er det ingen forskjeller mellom norske ungdommer og andre generasjon unge innvandrere. Gjennomgående kommer første generasjon unge innvandrere dårligst ut på alle disse tre måla. Når det derimot gjelder foreldre som støtte- og ressurspersoner er det ingen vesentlige forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer. Ser vi på i hvilken grad ungdom bruker andre voksne som ressurs- og støttepersoner er det innvandrerungdommen, både første og andre generasjon, som kommer best ut. Enda et mål på relasjonene mellom voksne og ungdom er ungdomssentrisme. Målet forsøker å fange i hvilken grad unge og eldre befinner seg mentalt i to ulike verdener. På dette målet skårer andre generasjon innvandrerungdom spesielt høyt. Mellom første generasjon og norske ungdommer er det små forskjeller.

I hvilken grad har fritida et slikt innhold at det foregår i avstand fra foreldre og andre voksenpersoner, der den uformelle sosiale kontrollen må forventes å være svakere. Problemstillingen er fanget gjennom et mål som kalles Uteliv. Norske ungdommer skårer høyest. Mellom første og andre generasjon er det ingen forskjeller.

Enda et felt omhandler framtidsplaner. Innvandrerungdom stiller seg høyere utdanningsplaner enn norske ungdom – til tross for at de får dårligere karakterer på skolen. Til gjengjeld er det flere innvandrerungdommer som er

usikre og engstelige i forhold til framtida på den måten at de frykter å bli arbeidsledige.

Interessen for politikk og samfunnsspørsmål er nokså likelig fordelt. I den utstrekning det er forskjeller mellom norsk ungdom og innvandrerungdom går tendensen i retning av at innvandrerungdom på generelt grunnlag er mer engasjert i politikk og samfunnsspørsmål. Norsk ungdom snakker likevel like ofte om slike spørsmål med andre. Flest norske har vært med på ulike former for politiske aksjoner eller markeringer. Derimot er det ingen signifikante forskjeller mellom norske og innvandrere når det gjelder andelen som kunne tenke seg å være med på politiske aksjoner eller markeringer.

Et siste område tar opp temaet holdninger og verdier. I hvilken grad samsvarer de sentrale holdningene og verdiene vi finner i ungdomsbefolkningen med voksensamfunnets bærende prinsipper og strukturer? Det er utvikla et samlemål for å fange opp konformitet, tilpasning og integrering i forhold til utbredte oppfatninger og verdier i voksensamfunnet. Målet er kalt Prokultur. Samla skårer norsk ungdom lavest. Mellom første og andre generasjon er det ingen forskjell. Den religiøse dimensjonene i de unges liv kan også betraktes i et integrasjonsperspektiv. Her er det ingen tvil om at innvandrerungdommen skårer høyest.

Samla er det et variert bilde som vises fram. På noen områder er det tydelig at norsk ungdom er best integrert. Det gjelder familie og foreldre og tradisjonelle norske organisasjoner. Videre er norsk ungdom mer optimistiske i forhold til framtida i den forstand at de er mindre engstelige for å bli arbeidsledige. Høyere innslag av ungdomssentrisme blant andre generasjon unge innvandrere kan indikere at andre generasjon er på drift. I strid med et synspunkt om at den vestlige ungdomsrolla er prega av konflikter til voksensamfunnet, har norsk ungdom, sammen med første generasjon innvandrerungdommer, i minst grad slike holdninger.

Innvandrerungdom har i større grad enn norsk ungdom «andre voksne» som ressurspersoner. De skårer lavere på den dimensjonen som er kalt Uteliv og de har høyere tanker eller planer om framtidig utdanning. Innvandrerungdom er like engasjert i politikk og samfunnsspørsmål, men deltar i mindre grad i politiske aksjonsformer. Ungdom med innvandrerbakgrunn skårer høyere både på den dimensjonene som kalles Prokultur og de er mer engasjert i religiøse spørsmål.

Hvem er best integrert ut fra de målestokkene som her er lagt til grunn: norsk ungdom eller innvandrerungdom? Det er vanskelig å trekke noen entydig konklusjon. Vi vet heller ikke hvor stor vekt som skal legges på hver av de ulike integrasjonsmekanismene sett i forhold til hverandre. Familieforhold veier antakelig mye tyngre enn politisk engasjement for å forstå

utvikling av kriminalitet og asosial atferd. Enda et vanskelig punkt handler om kulturelle og etniske forskjeller. Virker de ulike integrasjonsmekanismene beskyttende i samme grad for norsk ungdom og for innvandrerungdom? Sagt mer konkret: Er det like problematisk for innvandrerungdom som for norsk ungdom å være i konflikt med sine foreldre? Mens flertallet av norsk ungdom stiller seg likegyldig til religionen, er dette en viktig dimensjon i mange av innvandrerungdommenes liv. Vi kan likevel ikke være sikre på at en sterk religiøs tilknytning har den samme effekten, eller sosiale meningene, blant norske ungdommer sammenliknet med innvandrerungdommer.

7.2 Rus, vold og kriminalitet

Marginalisering er forstått som en utvikling i retning av sosial utstøtning. En konsekvens kan være personlige problemer som fører til kriminalitet, vold og rusbruk. Marginalisering innebærer å være i en flytende posisjon – mellom integrasjon og ekskludering. Enkeltpersoner befinner seg i en risikosone. Først og fremst viser marginalisering til at noe er galt i forholdet mellom individet og omgivelsene. Sosiale band er i ferd med å bli svekka eller gå i oppløsning. Det er utvikla en rekke mål for å vise variasjoner i styrken av disse banda. Likevel har vi ikke noe direkte mål på i hvilken grad den unge er marginalisert eller gjennomgår en marginaliseringsprosess. Derimot finnes det gode indikatorer i form av omfang av kriminalitet, vold og rusproblem. Kriminalitet, vold og rusproblem indikerer ulike former for skeivutvikling eller avvik fra det normale. Vi kan forvente at desto svakere banda til samfunnet er, desto større vil sjansene være for at den enkelte viser fram ulike former for problematferd.

Ikke desto mindre finnes det alternative og konkurrerende årsaker eller forklaringer til kriminalitet, vold og misbruk av rusmidler (Helland og Øia 2000). Noen av disse forklaringene legger vekt på egenskaper ved det enkelte individ, som manglende grensesetting, behovet for spenning og manglende evne til føle å empati. Andre mer strukturelt betingete forklaringer til at enkeltungdommer kommer på kant med samfunnet, er sosial fattigdom, etniske konflikter eller antisosiale gjenger i ungdomsmiljøet.

Utvikling av ulike former for problematferd og risikoatferd har fått en helt annen utbredelse og omfang innafor ungdomsmiljøene fra 1960-tallet og utover enn tidligere. I undersøkelsen er det et batteri av spørsmål om sjølrapportert rus, kriminalitet og andre former for antisosial atferd. Svaralternativene er delt i seks på følgende måte: «0 ganger», «1 gang», «2-5 ganger», «6-10 ganger», «10-50 ganger» og «mer enn 50 ganger». Først skal fordelingene når det gjelder ulike former for bruk av rusmidler, vises.

Tabell 25: Andel i prosent av ungdom som sist år en eller flere ganger har bruk ulike former for rusmidler:

Rusmiddel:	Første gen.	Andre gen.	Norske
Drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset (p=,000)	37,9	26,6	57,5
Drukket hjemmebrent eller smuglersprit (p=,000)	27,6	19,6	45,7
Sniffet (p=,606)	6,5	5,5	5,3
Brukt hasj eller marihuana (p=,126)	14,6	11,6	11,0
Brukt andre narkotiske stoffer som kokain, LSD, ecstasy, amfetamin, heroin eller noe annet (p=,303)	5,0	5,5	3,9
Brukt tabletter (legemidler) for å få rus (p=,400)	3,3	4,5	4,8

Norske ungdommer drikker i særklasse mest alkohol. En grunn kan være at alkohol er tabubelagt eller forbudt i deler av innvandremiljøene. For andre rusmidler er det ingen signifikante forskjeller mellom norsk ungdom og innvandrerungdom. 57,5 prosent av norske ungdommer oppgir at de har drukket seg fulle sist år mot 37,9 prosent av første generasjon unge innvandrere og 26,6 prosent av andre generasjon. Tilsvarende er det langt flere av de norske som har vært i kontakt med hjemmebrent og eller smuglersprit. I snitt uansett etnisitet ligger andelen av ungdom som har brukt hasj eller marihuana på 11,2 prosent, 5,3 prosent har sniffet, 4,0 prosent har brukt andre narkotiske stoffer og 4,8 prosent har brukt tabletter for å få rus.

Hvordan er fordelingen for ulike kriminelle eller asosiale handlinger?

Tabell 26: Andel i prosent av ungdom som sist år har utført følgende kriminelle eller asosiale handlinger minst én gang:

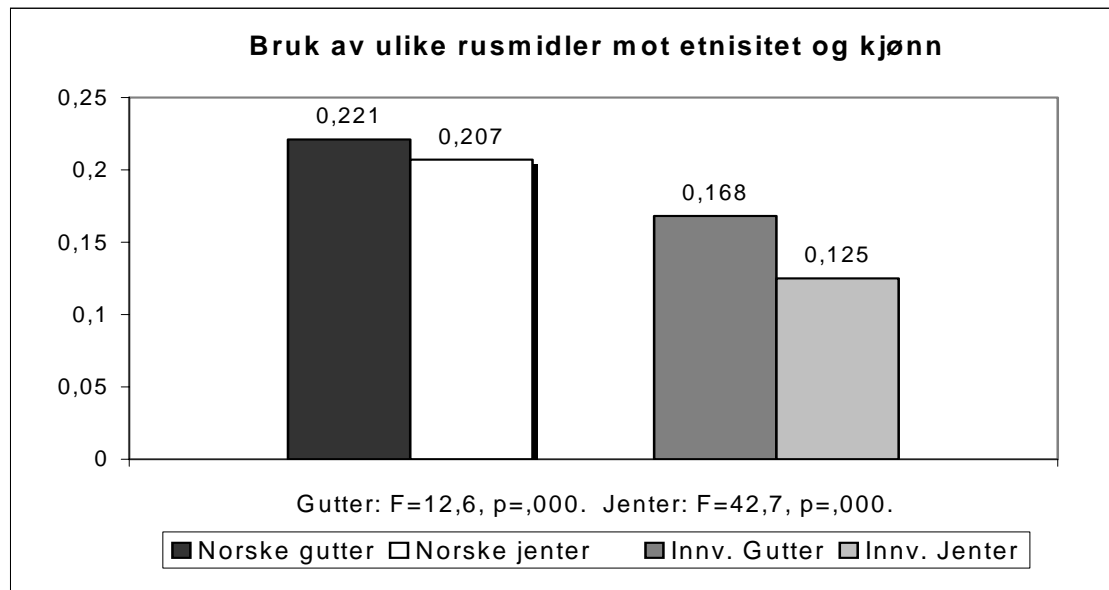
Har du gjort noe av dette siste året:	Først gen.	Andre gen.	Norske
Lurt deg fra å betale på kino, buss, tog eller lignende (p=,590)	65,8	62,3	65,8
Vært borte en hel natt uten at foreldre dine visste hvor du var, eller at du var et annet sted enn der du virkelig var (p=,041)	25,4	18,2	26,1
Slått eller trua med å slå noen (p=,749)	24,0	21,7	22,3
Stjålet penger eller ting fra noen i familien (p=,001)	14,5	13,6	20,8
Vært i kontakt med politiet på grunn av noe ulovlig du har gjort (p=,153)	11,6	14,2	10,3
Med vilje ødelagt eller knust vindusruter, busseter, telefonkiosker, postkasser eller lignende (p=,235)	10,6	12,1	13,6
Tatt noe til en verdi av mindre enn 500 kroner fra butikk eller kiosk uten å betale (p=,346)	9,4	10,1	11,7
Vært i slåsskamp der du har brukt våpen (p=,000)	7,4	10,1	3,0
Gjort hæverk eller skade for mer enn 1000 kroner (p=,721)	6,2	8,0	7,0
Stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner (p=,004)	5,0	8,1	3,7
Brutt deg inn for å stjele noe (p=,045)	4,4	5,6	3,0
Stjålet bil eller motorsykkel (p=,027)	3,2	6,0	2,8

Vanligst er mindre alvorlige handlinger som å snike på kino, buss, tog eller lignende. Rundt 65 prosent av de unge har gjort dette siste år. Det er også vanlig å lure foreldra enten ved å være borte «en hel natt uten at foreldra dine visste hvor du var», eller «stjele penger eller ting fra noen i familien». Mange, rundt 22 prosent, har «slått eller trua med å slå noen». Vi må gå ut fra at dette dekker mindre alvorlige voldsepisoder som slåssing eller knuffing i skolegården. Nasking og hærverk er relativt utbredt. Rundt 11 prosent hadde nasket, eller «tatt noe til en verdi av mindre enn 500 kroner fra butikk eller kiosk uten å betale», mens rundt 13 prosent med vilje hadde «ødelagt eller knust vindusruter, busseter, telefonkiosker, postkasser eller lignende». De mer alvorlige forholdene er mindre utbredt. Det gjelder hærverk, skade eller tyveri for mer enn 1000 kroner, innbrudd, tyveri av bil eller motorsykkel og slåsskamp der det er brukt våpen.

For mange av disse forholda er det ingen eller små forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer. Norske ungdommer stjeler mer fra familien. Mens 20,8 prosent av norsk ungdom hadde «stjålet penger eller ting fra noen i familien» gjelder det for rundt 14 prosent av innvandrerungdommene. Når det gjelder mer alvorlige forhold, er det derimot en tendens til at norsk ungdom er mer lovlydige. Det gjelder ulike former for tyveri og framfor alt slåsskamper med våpen. Mens 7,4 prosent av første generasjon innvandrere og hele 10,1 prosent av andre generasjon siste år hadde «vært i slåsskamp der du har brukt våpen», gjelder det for bare 3,0 prosent av norsk ungdom.

7.3 Tre samlemål

På basis av spørsmåla om rus, kriminalitet og asosialitet er det utvikla tre samlemål eller sumskårer. Det første målet omhandler bruk av rusmidler. Målet har betegnelsen Rus og varierer i verdi fra 0 til 6. 0 innebærer at den enkelte svarer «0 ganger» på alle de seks spørsmåla om bruk av de ulike rusmidler, mens 6 innebærer at den enkelte har svart én eller flere ganger på alle spørsmåla. I snitt skårer norsk ungdom 0,215, første generasjon unge innvandrere 0,159 og andre generasjon 0,123 ($F=26,5$, $DF=2$, $p=,000$). Den relativt klare forskjellen mellom første og andre generasjon skyldes at andre generasjon bruker mindre alkohol. Er det store forskjeller mellom gutter og jenter? I den følgende figuren er norske ungdommer sammenliknet med innvandrere:

Uansett kjønn er det, ut fra dette målet, norsk ungdom som ruser seg mest. Norske jenter ligger betydelig høyere enn innvandregutter. Samtidig er forskjellene mellom norske gutter og jenter mindre enn mellom innvandregutter og innvandrerjenter.

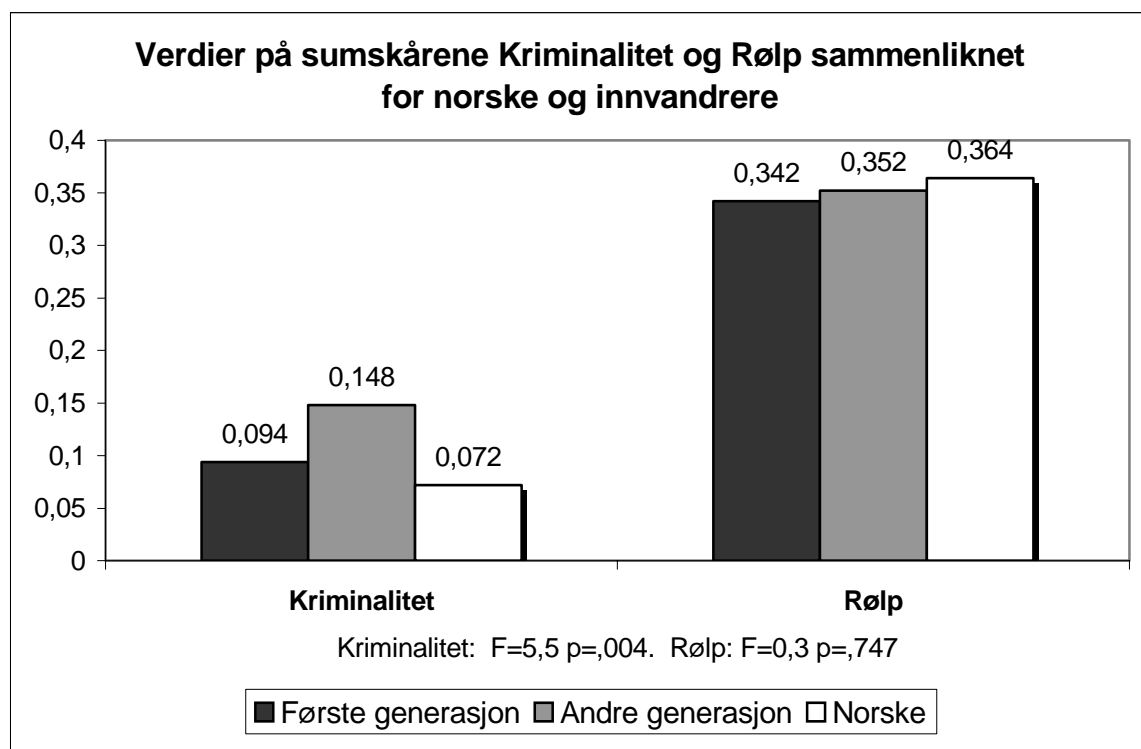
Faktoranalyse basert på settet av spørsmål som omhandler kriminelle og asosiale handlinger får fram to dimensjoner. Den første dimensjonen dekker reint kriminelle handlinger som grovt tyveri, hærverk og vold. Inn her går:

- Vært i slåsskamp der du har brukt våpen
- Gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kroner
- Brutt deg inn for å stjele noe
- Stjålet bil eller motorsykkel
- Stjålet noe til en verdi av mer enn tusen kroner

Den andre lader høyt på mer rølpete atferd som samtidig forekommer oftere. Eksempler er nasking i butikk og å ha unnlatt å betale på trikk eller buss. Inn her går:

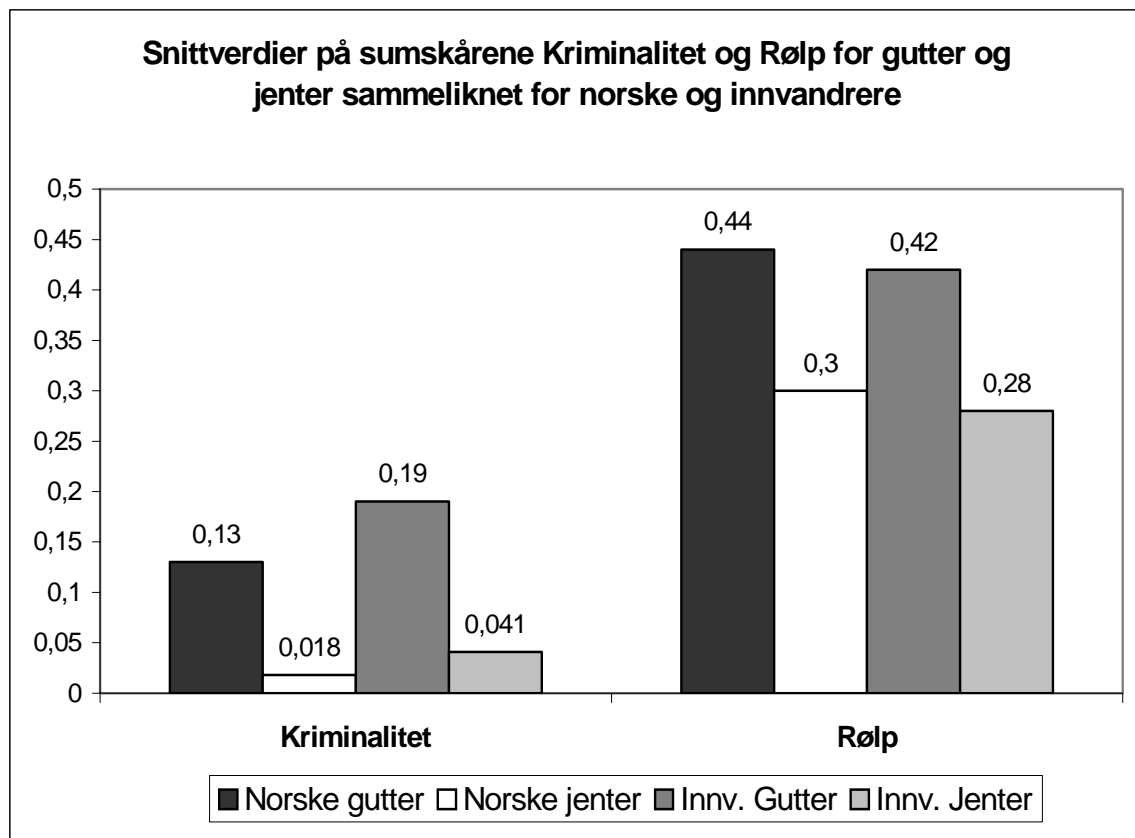
- Lurt deg fra å betale på kino, buss, tog eller lignende
- Slått eller trua med å slå noen
- Stjålet penger eller ting fra noen i familien
- Vært borte en hel natt uten at foreldrene dine visste hvor du var, eller at du var et annet sted enn der du virkelig var
- Tatt noe til en verdi av mindre enn 500 kroner fra butikk eller kiosk uten å betale
- Med vilje ødelagt eller knust vindusruter, busseter, telefonkiosker, postkasser eller lignende

Mellom disse to dimensjonene er det stor grad av samvariasjon. Forklaringen kan være så enkel at de ungdommene som utfører alle de grove handlingene også begår mindre alvorlige overtredelser. En enfaktorløsning inkorporerer alle spørsmåla som inngår i de to underdimensjonene og viser samtidig høy indre konsistens (forklart variasjon 45 prosent, Alpha 0,82). Her skal likevel opereres med to mål for bedre å få fram mulige forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer. De to måla kalles for Kriminalitet (Alpha 0,86) og Rølp (Alpha 0,69). De varierer i prinsippet fra 0 til 5 der 5 indikerer at alle handlingene er utført 50 ganger eller mer siste år. Sumskårene for Kriminalitet og Rølp er altså konstruert på en litt annen måte enn sumskåren for Rus.

Sumskåren for Rølp viser små eller ingen forskjeller verken mellom første og andre generasjon eller mellom norske og innvandrere. Derimot er det betydelige forskjeller i omfanget av de mer alvorlige utgavene handlinger – som her er kalt Kriminalitet. I snitt skårer første generasjon 0,094, andre generasjon 0,148 og norske ungdommer 0,072. I tråd med funna fra Osloundersøkelsen 1996 er det en tydelig forskjell mellom første og andre generasjon. Disse forskjellene er likevel ikke signifikante ($F=2,0$ $p=,162$). Den nærliggende forklaringen er at utvalget ikke er stort nok.

I den følgende figuren er første og andre generasjon slått sammen slik at vi får fram kjønnsforskjeller mellom norske og innvandrere.

Kriminalitet Gutter: $F=5,1$ $p=,025$
 Kriminalitet Jenter: $F=5.9$ $p=,015$
 Rølp Gutter: $F=0,1$ $p=,737$
 Rølp Jenter: $F=0,5$ $p=,472$
 DF=1

Som venta er forskjellene mellom gutter og jenter betydelige både for samlemålet Rølp og samlemålet Kriminalitet. Størst er forskjellene når det gjelder Kriminalitet. Få jenter uansett etnisk bakgrunn deltar i denne typen handlinger. Derimot er det ikke vesentlige forskjeller i forholdstallene eller fordelingen mellom gutter og jenter når norske ungdommer og innvandrerungdommer sammenliknes. Aller minst kriminelle er norske jenter fulgt av innvandrerjenter. Innvandreguttene er betydelig mer kriminelle enn norske gutter. Mest overraskende er det at innvandrerjenter er mer utagerende og kriminelle enn norske jenter. Tallene er imidlertid små, slik at noen få individer kan gjøre utslag.

De tre indikatorene på marginaliseringsprosesser, som her er utvikla og får uttrykk gjennom sumskårene Rus, Rølp og Kriminalitet, gir svært ulike bilder når norsk ungdom og innvandrerungdom sammenliknes. Dimensjonen Rus viser at norsk ungdom ruser seg mest. Går vi nærmere inn i hvordan dette målet er satt sammen forklares forskjellen av to forhold: bruk av

hjemmebrent og andel som har drukket seg «tydelig beruset». Relatert til et begrep om marginalisering blir dette en vanskelig indikator. Alkohol er en integrert del av vår norske kultur som flertallet av voksenbefolkningen ikke ønsker å gi slipp på. For de fleste hører utvikling av et drikkemønster i et miljø av jamnaldrende, til det å bli voksen. Satt på spissen er det å bruke og prøve ut alkohol en del av sosialiseringprosessen inn i det voksne etnisk norske samfunnet. Foreldre flest forventer at de unge skal drikke alkohol. At sønner eller døtre drikker skaper bare unntaksvis bekymring, og mange av de unge får alkohol av foreldrene sine. At et flertall av norske ungdommer, og ikke minst norske voksne, bruker alkohol, mens bare et lite mindretall regelmessig bruker narkotiske stoffer, har betydning for den sosiale mening rusmiddelbruken har både for brukerne og deres omgivelser.

For samlemålet Rølp er det ingen signifikante forskjeller mellom norsk ungdom og innvandrerungdom. Igjen er vi inne på et felt som åpner for ulike tolkinger. Det er ikke bra å ta penger fra sine foreldre, eller unnlate å betale billettpriser på buss eller trikk. Spesielt er slike forhold alvorlige dersom de er hyppig forekommende. Likevel, å være ung handler om å teste, utprøve og bryte grenser. De unge prøver seg ut, de lærer noe om seg sjøl og om samfunnets reaksjoner. Å drikke seg full, ta sin første røyk eller naske i en butikk kan gjerne betegnes som deler av et innvielsesrituale. Slike handlinger markerer at barndommen er slutt. Grenser brytes på den måten at de unge gjør noe som de ikke får lov til av foreldrene.

Når det gjelder de forhold som her er definert som Kriminalitet stiller saken seg annerledes. Ungdommer som begår slike handlinger har ikke nøydt seg med å bryte relativt sett uskyldige og ofte tøyelige grenser. De har klart overskredet det som er akseptabelt både blant ungdom flest, og sett i relasjon til voksensamfunnets regler og reaksjonsformer. Derfor skal fokus i fortsettelsen være Kriminalitet.

8 Virker integrasjonsmekanismene?

8.1 Samvariasjon

Vi står overfor den situasjon at innvandrerungdom er mer kriminelle enn norsk ungdom. I særskilt grad gjelder dette for andre generasjon unge innvandrere. Spørsmålet blir om dette kan forklares gjennom at innvandrerungdom er mindre integrert i det norske samfunnet. Når det kontrolleres for ulike former for integrasjon, vil da forskjellene mellom norsk ungdom og innvandrerungdom bli borte? I fortsettelsen er vi ute etter å undersøke tre ulike forhold:

- Det første er om de ulike integrasjonsmekanismene, som her er løfta fram og drøfta, virker som forutsatt, til å redusere omfanget av marginal atferd i form av kriminalitet.
- Videre, virker disse mekanismene på samme måte, og med samme styrke, for norske ungdommer og for innvandrerungdommer?
- Det tredje forholdet er om disse integrasjonsmekanismene kan forklare hvorfor innvandrerungdom er mer kriminelle enn norske ungdom.

I fortsettelsen presenteres en oversikt over det bivariate sambandet eller korrelasjonen mellom sumskårer og mål på de ulike definerte integrasjonsmekanismene og samlemålet for Kriminalitet. Noen av variablene befinner seg på ordinal- eller nominalnivå. Det gjelder:

- Medlemskap i organisasjoner.
- Utdanningsplaner, eller andel som vil ha høyere akademisk utdanning på universitet eller høgskole.
- Om den enkelte mener det vil være problemer med å få jobb etter endt utdanning.
- Om den enkelte er interessert i samfunnsspørsmål.

De to variablene som omhandler jobbproblemer og interesse for samfunnsspørsmål er i utgangspunktet begge firedelt. Svaralternativene for spørsmålet om jobbproblemer går fra «helt uenig» til «helt enig», og interesse for samfunnsspørsmål strekker seg fra «ikke interessert i det hele tatt» til «svært interessert». Disse to vil i fortsettelsen bli behandla som kontinuerlige variabler. De to spørsmåla om organisasjonsmedlemskap og utdanningsplaner er dikotomisert slik at de som er med i organisasjon, og de som tenker seg høyere akademisk utdanning, får høy verdi.

Tabell 27: Samla oppsett som viser bivariate korrelasjoner mellom Kriminalitet og ulike mål på integrasjon for norske og innvandrere:

* viser signifikante forskjeller mellom utvalga:	Innvandrere	Norske	Snitt	T-verdi
Skoletilpasning	-,175	-,174	-,174	0,93
Sosial støtte	-,087	-,130	-,129	0,58
Konflikt	,214	,213	,215	0,57
Sosial kontroll	-,163	-,196	-,195	0,09
Foreldre som ressurspersoner	-,048 is	-,117	-,113	0,98
Andre voksne som ressurspersoner	,056	-,006 is	,000	1,39
Ungdomssentrisme	,042 is	,159	,154	1,81
Uteliv *	,201	,148	,150	2,00
Jobbproblemer *	,231	,130	,139	2,67
Interesse for samfunnsspørsmål	-,073 is	-,088	-,084	0,04
Snakker politikk	,047 is	-,019	-,015 is	1,39
Utførte aktiviteter	,027 is	,048	,045	0,40
Potensiell aktivitet	-,059 is	-,012 is	-,016 is	0,99
Prokultur	-,166	-,176	-,174	0,66
Religiøsitet	,014	,037	,040	0,57

Flertallet av disse integrasjonsmekanismene samvarierer tydelig og forventet med tendensen til Kriminalitet. Det gjelder både skoletilpasning og ulike former for kommunikasjon og samhandling i familien. Den type holdninger som her er definert som ungdomssentrisme, øker sjansene for Kriminalitet. Det samme gjelder et uteorientert fritidsmønster i avstand fra voksne – såkalt Uteliv. Videre øker sjansene for kriminalitet for de som tror at de vil få problemer med å skaffe jobb etter endt utdanning. De holdningene som er fanget opp gjennom samlemålet Prokultur reduserer sjansene for kriminalitet. Derimot er det ingen forventet eller sterke sammenhenger mellom religiøs tru og praksis og tendensene til kriminelle handlinger. Tvert om er det en liten, men signifikant sammenheng i retning av at Religiøsitet fører til økt Kriminalitet. Når det gjelder ulike former for engasjement i politikk og samfunnsspørsmål er sammenhengen tvetydig, og først og fremst svak.

Sammenliknes norske og innvandrere finner vi stort sett sammenfallende mønstre. En del sammenhenger som er signifikante blir borte for innvandrerungdom. Til dels skyldes dette at utvalget av innvandrerungdom er mindre. På to områder er det signifikante forskjeller mellom norske ungdom og innvandrerungdom. Det gjelder effektene av Uteliv ($t=2,00$) og Jobbproblemer ($t=2,67$). Både for Uteliv og jobbproblemer gjelder at effekten er sterkest for innvandrerungdom. Sammenliknet med norsk ungdom er det altså slik at innvandrerungdom er mer utsatte og sårbare når de er usikre på om de kan få jobb i framtida eller har et fritidsmønster med mye Uteliv.

I denne oversikten mangler organisasjonsmedlemskap og utdanningsplaner. Følgende tabell viser verdien på samlemålet for Kriminalitet for disse to variablene:

Tabell 28: Verdi på samlemål for kriminalitet mot bivarierte fordelinger for organisasjonsmedlemskap og utdanningsplaner:

Verdi på samlemål for Kriminalitet:	Innvandrere	Norske	Snitt
Med i organisasjon	,113	,067	,068
Ikke med i organisasjon	,115	,081	,085
	P=,951	P=,039	P=,020
Har akademiske utdanningsplaner	,0825	,047	,050
Har ikke akademiske utdanningsplaner	,161	,092	,096
	P=,036	P=,000	P=,000

Medlemskap i organisasjon korrelerer bare svakt i forhold til tendenser til Kriminalitet. Tendensen går likevel i retning av at medlemskap reduserer sjansene for å være Kriminell. Å ha planer om høyere akademiske utdanning virker derimot klart beskyttende mot tendensene til Kriminalitet både for norske ungdommer og innvandrerungdommer.

8.2 Ulike årsaker kontrollert for hverandre

Vi har funnet at en rekke ulike faktorer eller dimensjoner i de unges liv samvarierer med tendensen til å begå kriminelle handlinger. Hvilke variabler står seg, kontrollert for hverandre, som forklaring på at ungdom har en kriminell praksis? I fortsettelsen brukes multippel lineær regresjon. Dersom antallet variabler overstiger tre gir denne teknikken mer oversiktlige resultat sammenlignet med krysstabeller. Multippel regresjon brukes for å måle hvilken sjølstendig effekt et sett med uavhengige variabler har i forhold til den avhengig variabelen – som i vårt tilfelle er Kriminalitet.

Teknikken måler effekten av hver enkelt variabel i forhold til den avhengige variabelen når alle de andre uavhengige variablene holdes konstante. De enkelte uavhengige variablene blir kontrollert for hverandre. Modellen forutsetter at sammenhengen mellom avhengig og uavhengig variabel er lineær. Det innebærer at en endring på en enhet i den uavhengige variabelen resulterer i en endring i den avhengige, og at denne endringen er konstant uavhengig av nivå i fordelingen. Regresjonsmodellen viser hvor mye den avhengige variabelen endres når en av de uavhengige endres med en enhet, og de andre uavhengige holdes konstante. Et eksempel på lineær sammenheng kan være: Desto flere politiske aktiviteter den enkelte har deltatt i, desto mindre kriminelt eller asosialt vil han eller hun oppføre seg.

Videre forutsettes det at økningen i asosial atferd er proporsjonal med antall negative reaksjoner. Mange, eller de fleste fordelingene, vil ikke oppføre seg eksakt på denne måten.

En forutsetning for å bruke multippel lineær regresjon er at verdiene på variablene er ordna etter stigende eller fallende verdier. Eksempler på slike variabler er antall politiske aktiviteter. Akademiske utdanningsplaner og medlemskap i organisasjon er i utgangspunktet variabler på nominalnivå, det vil si at de har verdier der det ikke gir sosial mening å rangere ut fra at noen verdier er høyere eller lavere enn andre. Dette er likevel gjort i fortsettelsen ved å behandle dem som såkalte dummyvariabler slik at medlemskap og akademiske utdanningsplaner får høy verdi (1), mens de som ikke er medlemmer i organisasjon eller har akademiske utdanningsplaner får verdien 0.

Det er viktig å understreke at en slik modell bare viser sambandet eller statistisk samvariasjon. Årsaksretningen må i hvert enkelt tilfelle tolkes. Et eksempel kan være: Dersom de unge rapporterer om konflikter med familien kan det oppfattes som en årsak til kriminalitet, men vi kan også tenke at konfliktene oppstår fordi den unge har en utagerende atferd som foreldrene forsøker å kontrollere.

Tabell 29: Regresjon med uavhengige variabler: Skoletilpasning, Sosial støtte, Konflikt, Sosial kontroll, foreldre som ressurspersoner, andre voksne som ressurspersoner, ungdomssentrisme, Uteliv, jobbproblemer, interesse for samfunnsspørsmål, snakker om politikk, Utførte aktiviteter, Potensiell aktivitet, Prokultur, Religiøsitet, akademiske utdanningsplaner, medlemskap i organisasjon mot Kriminalitet. Hele utvalget:

Uavhengige variabler:	Beta (B)	Standard-feil	Standardisert Beta (SB)	Signifikans
Skoletilpasning	-,033	,008	-,048	,000
Sosial støtte	,044	,008	,098	,000
Konflikt	,060	,007	,119	,000
Sosial kontroll	-,052	,007	-,115	,000
Foreldre som ressurspersoner	-,001	,003	-,002	,839
Andre voksne som ressurspersoner	,018	,009	,020	,055
Ungdomssentrisme	,019	,005	,042	,000
Uteliv	,033	,006	,064	,000
Jobbproblemer	,021	,005	,050	,000
Interesse for samfunnsspørsmål	-,030	,006	-,064	,000
Snakker om politikk	,021	,005	,049	,000
Utførte aktiviteter	,018	,003	,079	,000
Potensiell aktivitet	-,004	,002	-,002	,866
Prokultur	-,023	,002	-,116	,000
Religiøsitet	,046	,006	,085	,000
Akademiske utdanningsplaner	-,010	,008	-,015	,183
Medlemskap i organisasjon	,007	,007	,010	,317
Konstant	,107	,033	,010	,317

R=,316, R.Sq.=,100 Korrigert R Sq=,098

Konstanten uttrykker hvilken verdi vi kunne forvente å finne på karakter i grunnskolen dersom alle de uavhengige variablene har lavest mulig verdi (kodet som 0). B er stigningskoeffisienten som uttrykker hvor mye snittkarakteren forventes å endre seg når verdien på den enkelte uavhengige variabel øker med en enhet kontrollert for alle de andre uavhengige variablene. Koeffisienten (B) er ikke bare avhengig av hvor sterk sambandet er mellom avhengig og uavhengig variabel, men også hvor figngradert skalaen for den uavhengige variabelen er konstruert. Standardisert Beta (SB) er et mål som skal korrigere for dette, og uttrykker den relative styrken til den enkelte uavhengige variabelen (den standardiserte regresjonskoeffisienten).

R Sq (forklart variasjon) er et uttrykk for modellens forklaringskraft, eller hvor stor del av variasjonen i den avhengige variabelen som fanges opp. Her ligger forklart variasjon bare på 9,8 prosent. Årsaken til den lave forklarte variasjonen kan ligge i flere forhold. Dels kan det være slik at denne modellen ikke er spesielt egna til å fange opp årsaker til alvorligere former for kriminalitet. Dels er det slik at disse formene for atferd tross alt er marginalt forekommende i ungdomsbefolkningen. Store deler av utvalget, spesielt gjelder dette for jentene, begår aldri disse formene for lovbrudd uansett. Holdes jentene utafor stiger forklart variasjon til 14,4 prosent.

I en modell med så stort utvalg blir det meste signifikant. De to dimensjonene som i størst grad reduserer sjansene for Kriminalitet, er Sosial kontroll og verdsettet Prokultur. Når det kontrolleres for andre variabler, økes sjansene for kriminell atferd gjennom de uavhengige variablene Sosial støtte, Konflikt i familien og Religiøsitet. Videre bidrar i noen grad Uteliv, Ungdomssentrisme og utførte aktiviteter til å øke sjansene for Kriminalitet, mens interesse for samfunnsspørsmål reduserer sjansene for Kriminalitet. Både når det gjelder Sosial støtte og Religiøsitet overrasker disse sammenhengene. Spesielt dramatisk er det at Sosial støtte kommer ut på denne måten. Bivariat er det en klar sammenheng i retning av at Sosial støtte reduserer omfanget av Kriminalitet. Forklaringen kan bare være at effekten av denne variabelen tappes av andre dimensjoner.

Isolert for innvandrerungdom kommer det fram et noe modifisert bilde. Utvalget er mindre og en rekke sammenhenger er ikke lenger signifikante. I den følgende tabellen er bare vist verdiene for de uavhengige variablene som gir signifikans. Basis for konstantledd og forklart variasjon er hele modellen.

Tabell 30: Regresjon med uavhengige variabler: Skoletilpasning, Sosial støtte, Konflikt, Sosial kontroll, foreldre som ressurspersoner, andre voksne som ressurspersoner, Ungdomssentrisme, Uteliv, jobbproblemer, interesse for samfunnsspørsmål, snakker om politikk, Utførte aktiviteter, Potensiell aktivitet, Prokultur, Religiøsitet, akademiske utdanningsplaner, medlemskap i organisasjon mot Kriminalitet. Utvalg: innvandrerungdom:

Uavhengige variabler:	Beta (B)	Standard-feil	Standardisert Beta (SB)	Signifikans
Sosial støtte	,081	,042	,157	,055
Konflikt	,096	,038	,171	,012
Uteliv	,084	,032	,132	,009
Jobbproblemer	,067	,023	,156	,004
Prokultur	-,025	,013	-,101	,057
Konstant	,082	,176		

$R=,379$, $R.Sq.=,144$ Korrigert $R.Sq.=,106$

Generelt er det de samme bakgrunnsfaktorene som slår ut. Prokultur reduserer sjansene for kriminell atferd, mens Sosial støtte, Konflikt, Uteliv og jobbproblemer i varierende grad øker sjansene for Kriminalitet.

8.3 De vanekriminelle

Kan vi med dette konkludere at de ulike determinantene, eller uavhengige variablene som her er brukt, ikke i spesielt stor grad bidrar til å forklare hvorfor noen ungdommer utvikler kriminell atferd? Snur vi problemstillingen og startet i den andre enden blir spørsmålet: Hvilke kjennetegn har ungdom som i særlig grad belaster seg sjøl og omgivelsene med kriminelle aktiviteter?

Utfordringen blir å sette eller trekke en grense på den kontinuerlige variabelen som måler omfanget av kriminelle aktiviteter. I teorien er det grunn til å anta at det finnes mer eller mindre tydelige skiller. Noen ungdommer søker inn i miljøer der normene, grensene og standardene for hva som er akseptable handlinger forskyver seg eller omtolkes. Det utvikles subkulturelle verdier, holdninger og referanserammer. I en slik sammenheng blir avvik et kjennetegn knyttet til en subkultur. Handlinger som av hovedkulturen blir fordømt, og til og med straffet gjennom fengsel eller på annen måte, kan betraktes som verdifulle og statusgivende innenfor en slik kriminell delkultur.

I en dansk undersøkelse delte Kyvsgaard (1992) ungdom opp i fire kategorier ut fra hvor mye kriminalitet de hadde begått. Det blei skilt mellom «de lovlydige», «flertallet», «de erfarne» og «gjengangerne». Gjengangerne utgjorde en liten, men belastet gruppe som sto for flertallet av kriminelle handlinger. Bakken (1998) gjør en tilsvarende inndeling på norsk materiale.

Sumskåren eller samlemålet Kriminalitet går fra 0 til 5. 5 indikerer at alle handlingene er utført 50 ganger eller mer. 1 innebærer at alle handlingene er utført minst en gang, eller at et færre antall av disse handlingene er utført flere ganger. På dette grunnlaget er det konstruert et skille der gjengangerne, eller gjerne verstingene, er de som skårer 1 eller mer på sumskåren for Kriminalitet. En ungdom som sist år både har gjort innbrudd, stjålet bil eller motorsykkel, stjålet noe til en verdi av mer enn 1000 kroner, begått alvorlig hærverk eller brukt våpen i slåsskamp, må sies å være kvalifiserer til å bli plassert i ei slik gruppe.

I hele utvalget omfatter gruppa gjengangere 257 individer eller 2,5 prosent. Av disse er 25, eller 9,7 prosent, jenter. Videre er 21, eller 8,2 prosent, innvandrerungdom. Relativt sett er innvandrerungdom overrepresentert i utvalget av gjengangere. 3,2 prosent av første generasjon, 5,0 prosent av andre generasjon og 2,4 prosent av de norske plasserer seg i denne gruppa (Ch Sq 6,7, DF=2, p=,034). Samla for første og andre generasjon innvandrerungdom er 3,9 prosent med i gruppa gjengangere (Ch Sq 5,1, DF=1, p=,024). Mellom norske ungdommer og første generasjon innvandrerungdom er det ikke signifikante forskjeller. Derimot er forskjellen mellom norske ungdommer og andre generasjon signifikant (Ch Sq 5,9, DF=1, p=,016).

Spørsmålet blir hvordan denne lille gruppa av gjengangere, eller aktiv kriminell ungdom, avviker fra gjennomsnittet av ungdom ut fra de aktuelle bakgrunnsvariablene.

Tabell 31: Samla oppsett som viser verdiene på bakgrunnsvariabler sammenliknet for flertallet og gjengangerne:

	Flertallet	Gjengangere
Skoetilpasning (p=,000)	2,00	1,50
Sosial støtte (p=,000)	2,65	2,11
Konflikt (p=,000)	0,97	1,81
Sosial kontroll (p=,000)	2,58	1,74
Foreldre som ressurspersoner (p=,000)	2,31	1,35
Andre voksne som ressurspersoner (p=,861)	,509	,505
Ungdomssentrisme (p=,000)	2,22	2,86
Uteliv (p=,000)	1,09	1,63
Jobbproblemer (p=,000)	,597	1,327
Interesse for samfunnsspørsmål (p=,000)	1,54	1,21
Snakker politikk (p=,241)	1,17	1,11
Utførte aktiviteter (p=,000)	1,22	1,60
Potensiell aktivitet (p=,632)	2,06	1,98
Prokultur (p=,000)	5,74	4,08
Religiøsitet (p=,000)	,379	,533

De aller fleste av disse variablene oppfører seg som forventa, og viser til dels sterke forskjeller mellom gjengangerne og flertallet. Gjengangerne har dårligere Skoletilpasning, de opplever mindre Sosial støtte i familien, det er mer krangel og konflikter i familien og mindre Sosial kontroll. Videre fungerer foreldrene i mindre grad som ressurspersoner. Gjengangerne utmerker seg også gjennom at de i større grad opplever avstand og opposisjon til det voksne samfunnet – såkalt Ungdomssentrisme, mens de i mindre grad slutter opp om verdisettet Prokultur. De er mer ute på fritida og de har større bekymringer når det gjelder mulighetene for å få jobb i framtida.

Temaet politikk og samfunnsspørsmål viser et sammensatt bilde der det ikke kan trekkes klare konklusjoner. Verken det å snakke om politikk eller å kunne tenke seg å være med på politiske aksjoner, gir signifikante forskjeller mellom gjengangerne og flertallet. Gjengangergruppa har i større grad deltatt i politisk aktiviteter eller aksjoner, mens de samtidig viser generelt mindre interesse for politikk og samfunnsspørsmål. Gjengangerne er samtidig mer religiøse. Det er altså ikke slik at Religiøsitet virker beskyttende mot kriminalitet. Funnet er overraskende og fortjener en mer omfattende drøfting. En årsak kan ligge i at både religionen og gudsbildet, eller de forestillingene vi har om det guddommelige, i vårt samfunn har blitt mer privatisert og framstår som et personlig anliggende. Å tru på en gud er ikke i like stor grad som tidligere knytta til tunge strukturer som på ulike måter virker regulerende på atferd. Noe som støtter en slik tolking er at det fremdeles er slik at unge som er med i en religiøs organisasjon, der vi må forvente at slike strukturer fremdeles virker, er mindre kriminelle. Sammenhengen er imidlertid ikke sterk ($F=3,1$, $DF=2$, $p=,044$).

Videre er det sett på organisasjonsmedlemskap og akademiske utdanningsplaner. Blant flertallet er 65,5 prosent medlemmer av en organisasjon mot 59,5 prosent av gjengangerne ($p=,047$). Forskjellene er ikke store og så vidt signifikante på 95 prosent nivå. Planer om høyere akademisk utdanning slår mye sterkere ut. Blant flertallet er det 47,6 prosent som planlegger høyere akademisk utdanning. Tilsvarende tall for gjengangerne er 28,9 prosent ($p=,000$).

Det må understrekes at, sjøl om vi blant gjengangerne finner en til dels sterk overrepresentasjon av ulike risikofaktorer, er det her langt i fra et én til én forhold. Vi står overfor en liten selektert gruppe der det har skjedd opphopinger. Flertallet kan gjerne også være utsatt for mange av de samme risikofaktorene uten at det gir tilsvarende konsekvenser. Problemstillingen blir tydeligere gjennom et konkret eksempel. En mulig risikofaktor, som ikke eksplisitt er drøfta, fordi den ikke helt passer inn i integrasjonsperspektivet,

omhandler temaet skilsmisser og oppløste familier. Blant de som bor sammen med mor og far er det 1,8 prosent som inngår i gruppa gjengangere. For alle andre, som har det til felles at de ikke bor sammen med biologisk mor og far, inngår 3,9 prosent i denne gruppa. Her er altså en relativt sett tydelig underrepresentasjon av ungdom som bor i tradisjonelle kjernefamilier. Konsekvensen er at i gruppa gjengangere er det 128 eller 50,4 prosent som ikke bor sammen med mor og far mot 31,0 prosent for resten av utvalget. Ikke desto mindre, 96,1 prosent av de som ikke bor sammen med mor og far, inngår heller ikke i gruppa gjengangere. Med andre ord, sjansen for å bli versting eller vanekriminell er svært liten – uansett om den enkelte unge bor sammen med mor og far eller i andre boforhold. Til tross for at vi finner sterk overrepresentasjon av ungdom som ikke bor sammen med mor og far er den statistiske sammenhengen svak.

8.4 Blir forskjellene borte?

Vi har funnet at det er en tendens i retning av at innvandrerungdom er mer kriminelle enn norsk ungdom. I snitt skårer innvandrerungdommen 0,114 på sumskåren for Kriminalitet, mot 0,072 for norsk ungdom ($F=7,9$, $DF=1$, $p=,005$). Sammenliknes norsk ungdom bare med andre generasjon innvandrere stiger signifikansen noe ($F=9,7$, $DF=1$, $p=,002$). Forskjellene er større, men samtidig blir utvalget mindre. Kan de ulike integrasjonsmekanismene forklare denne forskjellen? Vil vi når det kontrolleres for disse ulike integrasjonsmekanismene finne at også forskjellene mellom norsk ungdom og innvandrerungdom blir borte? I den følgende regresjonsmodellen er norsk og innvandrer lagt inn som dummyvariabel slik at innvandrerungdom har høy verdi.

Tabell 32: Regresjon med uavhengige variabler: Skoletilpasning, Sosial støtte, Konflikt, Sosial kontroll, foreldre som ressurspersoner, andre voksne som ressurspersoner, Ungdomssentrisme, Uteliv, jobbproblemer, interesse for samfunnsspørsmål, snakker om politikk, Utførte aktiviteter, Potensiell aktivitet, Prokultur, Religiøsitet, akademiske utdanningsplaner, medlemskap i organisasjon og etnisitet mot Kriminalitet. Utvalg: norske ungdommer og andre generasjon innvandrerungdommer:

Uavhengige variabler:	Beta (B)	Standard feil	Standardisert Beta (SB)	Signifikans
Skoetilpasning	-,034	,008	-,050	,000
Sosial støtte	,043	,008	,095	,000
Konflikt	,060	,007	,118	,000
Sosial kontroll	-,050	,008	-,111	,000
Foreldre som ressurspersoner	-,001	,003	-,002	,834
Andre voksne som ressurspersoner	,019	,010	,021	,046
Ungdomssentrisme	,019	,006	,040	,001
Uteliv	,033	,006	,064	,000
Jobbproblemer	,018	,005	,045	,000
Interesse for samfunnsspørsmål	-,033	,006	-,069	,000
Snakker om politikk	,019	,006	,046	,000
Utførte aktiviteter	,019	,003	,083	,000
Potensiell aktivitet	,006	,002	,004	,774
Prokultur	-,023	,002	-,119	,000
Religiøsitet	,044	,006	,079	,000
Akademiske utdanningsplaner	-,011	,008	-,016	,169
Medlemskap i organisasjon	,011	,008	,015	,157
Etnisitet (norsk lav verdi)	,055	,008	,022	,033
Konstant	,114	,033		

$R=,316$, $R.Sq.=,100$ Korrigert $R Sq=,098$

Kontrollert for alle andre variabler er sammenhengen mellom dummyvariabelen etnisitet og Kriminalitet fremdeles signifikant. Andre generasjon innvandrerungdom begår flere alvorlig kriminelle handlinger enn norsk ungdom. Denne sammenhengen er likevel noe svekka. Legges hele utvalget av innvandrerungdom inn i modellen er det fremdeles forskjeller mellom norsk ungdom og innvandrerungdom, men forskjellene er ikke lenger signifikante ($p=,130$).

Dersom det med hele utvalget gjøres en tilsvarende analyse for samlemålet Rølp, finner vi stort sett tilsvarende mønster. Rølp omfatter mindre alvorlige forhold. De faktorene som best beskytter mot Rølp er god tilpasning på skolen, Sosial kontroll og høye verdier på samlemålet Prokultur. Faktorer som i særskilt grad øker sjansene for rølpete atferd er negativ kommunikasjon i familien, mye Uteliv, deltaking i politiske aksjoner og overraskende: Sosial støtte. Bivariat korrelerer sosial støtte signifikant nega-

tivt med Rølp ($p = ,105$). Igjen kan dette bare forklares ved at den bivariate effekten av Sosial støtte blir tappa av andre variabler. Forklart variasjon er 26,1 prosent ($R = ,512$, $R.Sq. = ,261$, Korrigert $R Sq = ,261$). Etnisitet i betydningen skille mellom norsk ungdom og innvandrerungdom bidrar ikke, kontrollert for andre uavhengige variabler, til å forklare variasjoner i tilbøyeligheter til rølpete atferd ($p = ,887$).

8.5 Sammenfatning

Til en viss grad bidrar en teori om at lovbrudd er et resultat av manglende integrasjon eller band til samfunnet, til å forklare omfang og utbredelse av kriminell atferd blant ungdom. Et slikt overordna perspektiv blir imidlertid bare bekrefta et stykke på veg. For det første svikter det av Hirschis premisser som omhandler deltaking og engasjement. Om de unge deltar i en kommunikasjonsprosess og er opptatt av samfunn og samfunnsforhold påvirker ikke entydig tendensene til kriminelle aktiviteter. For det andre er sammenhengen mellom ulike integrasjonsmekanismer og tendensene til asosial atferd langt fra overbevisende sterk. Det gjelder for begge de to samlemåla Kriminalitet og Rølp. Det all grunn til å mene at også andre årsaksdimensjoner må tillegges stor sjølstendig vekt.

Hovedpoenget og hovedkonklusjonen er at forskjeller mellom norske og innvandrere, når det gjelder tilbøyelighet til å begå alvorlige kriminelle handlinger, ikke fullt ut kan forklares gjennom en teori om at norsk ungdom er bedre integrert i det norske samfunnet. Årsaken til at dette perspektivet ikke holder kan ligge i at denne teorien her ikke er godt nok operasjonalisert. Likevel er det god grunn til å tenke alternative forklaringer, eller årsaker til kriminalitet, som her ikke er analysert. En linje vil gå langs kulturforskjeller eller ulike former for etnisk diskriminering. Andre mulige årsaker til at disse forskjellene holder seg kan knyttes til sosial fattigdom.

Videre er det fremdeles en forskjell mellom første og andre generasjon unge innvandrere i retning av at andre generasjon er mer kriminelle. Heller ikke denne forskjellen lar seg enkelt forklare gjennom å ta utgangspunkt i en oppfatning om manglende integrasjon som årsak. Tvert om er det flere indikasjoner på at andre generasjon er best integrert.

Funna støtter langt på veg opp om hovedkonklusjonene fra Osloundersøkelsen-1996. Det skjer en utvikling i retning økt kriminalitet og asosial atferd fra første til andre generasjon. Grunnen til at det er slik forblir uforklart. Samtidig er det spesielt når det gjelder alvorlige forhold at innvandrerungdom er overrepresentert. For sumskåren Rølp er det ingen forskjeller mellom norske ungdommer og innvandrerungdommer.

Summary

This report seeks to penetrate the reasons why immigrant youth are more delinquent and asocial than Norwegian youth. The report is based on data from Young in Norway 2002. As in previous surveys, immigrant youth score higher on a measure of criminality. This is above all true of second-generation immigrants, and the differences are particularly large where violence is concerned. The issue is brief: Is the greater delinquency of immigrant youth due in part to weaker integration and weaker bonds to Norwegian society?

All in all a varied picture is presented. It is difficult to draw any firm conclusion as to who are better integrated – Norwegians or immigrants. But the differences stand firm when other explanatory variables are introduced. Immigrant youth, and especially those in the second generation, are more delinquent than Norwegian youth.

The main point and the main conclusion is that differences between Norwegians and immigrants in terms of propensity to commit serious crimes cannot be fully explained by a theory that Norwegian youth are better integrated in Norwegian society. Moreover, a difference persists between first- and second-generation immigrant youth in the sense that second-generation youth are more delinquent. This difference too is not readily explainable in terms of poor integration. On the contrary, there are a number of indications that second-generation immigrants are better integrated than their predecessors.

Litteraturliste:

Alsaker, F.D., Olweus, D. & Dundas, I. (1991): *A growth curve approach to the study of parental relations and depression in adolescence*. Universitetet i Bergen.

Bakken, A.: *Ungdomstid i storbyen*. NOVA rapport 7/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (2002): *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage Publication.

Beck, Ulrich (1999): *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.

Bjurstrøm, E. (1982): *Generasjonsopprøret. Ungdomskulturer, ungdomsbevegelser og tenåringsmarked fra 50- til 80- årene*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bjørklid, B. (1984): Ungdomskultur – forut for sin tid? I Beck, C. og Grue, L.: *Å lykkelige ungdomstid?* Oslo: Universitetsforlaget.

Bronfenbrenner, U.: *Barn i to verdener*. Oslo 1973.

Bronfenbrenner, U. (1979) *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Harvard University Press, Cambridge.

Christie, N. (1971): *Hvis skolen ikke fantes*. Oslo: Universitetsforlaget.

Cohen, P. (1997): *Rethinking the Youth Question. Education, Labour and Cultural Studies*. London: Macmillan.

Coleman, J.: *The Adolescent Society*. New York 1971.

Djuve, A. B. & Hagen, K. (1995): «Skaff meg en jobb!» Levekår blant flyktninger i Oslo. Oslo: Fafo-Rapport 184.

Drotner, K. (1999): *Unge, medier og modernitet: pejlinger i et foranderligt landskap*. København: Borgen.

Durkheim, E. (1991): *Selv mordet i en sosiologisk undersøkelse/Emile Durkheim; utvalg og innledning ved Dag Østerberg*. Oslo: Gyldendal, 1991.

Eisenstadt, S.N. (1971): *From Generation to Generation – Age Groups and Social Structure*. New York: New York: Free Press.

Frønes, I. (1994): *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrende betydning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Giddens, A. (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, A.: *Den tredje vei. Fornyelsen av sosialdemokratiet*. Pax Forlag Oslo 1996.

- Guneriussen, A.: *Å forstå det moderne. Framskrittstro, rasjonalitet, ambivalens og irrasjonalitet i diskursen om modernitet*. Tano Aschehoug Oslo 1999.
- Heggen, K., Jørgensen, G. og Paulgaard, G. (2003): *De andre. Ungdom, risikosoner og marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Heggen, K., Øia, T. (2005): *Ungdom i endring – mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Heggen, K. (1999): Unge med tidleg skuleslutt: Marginalisering? I Jensen, A-M., Backe-Hansen, E., Bache-Wiig, H. og K. Heggen (red.): *Oppvekst i barnets århundre. Historier om tvetydighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Helland, H., Øia, T.: *Forebyggende ungdomsarbeid*. Fagbokforlaget Oslo 2000.
- Hellevik, O.: Ungdommens verdisyn – livsfase – eller generasjonsbetinget? *Tidsskrift for ungdomsforskning* 1/2001. Oslo: Fagbokforlaget.
- Hellevik, O. (1996): «Nordmenn og det gode liv. Norsk monitor 1985 – 1995. Med innspill fra Odd Børretzen». Oslo: Universitetsforlaget.
- Hirschi, T. (1969): *Causes of Delinquency*. University of California Press.
- Krange, O., Øia, T. (2005): *Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen Akademisk.
- Kyvsgaard, B. (1992): *Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovlydighet og kriminalitet*. Jurist- og Økonomforbundets forlag. København.
- Lauglo, J. (1996): *Motbakke, men mer driv?: Innvandrerungdom i norsk skole*. Oslo : Norges forskningsråd, NOVA/Ungforsk.
- Mannheim, K.: The problem of generations. I *Essays on the Theory of Knowledge*. London 1952.
- Mannheim, K.: *Diagnosis of Our Time*. Wartime Essays of a Sociologist. London 1947.
- Marx, K. (1978): «Toward the Critique of Hegel's Philosophy of Law». I Padover, S.K.: *The Essential Marx. The Non-Economic Writings – A Selection*. New York: New American Library.
- Mead, M. (1971): *Broen over generasjonskløften*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Park, R. E.: *On Social Control and Collective Behaviour – Selected Papers*. Chicago 1967.
- Parsons, T. (1951): *The Social System*. London.
- Parsons, T.: *The Structure of Social Action*. Glencore Illinois 1949:1937.
- Pedersen, W. (1996): Marginalitetens reproduksjon. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Årg. 37, nr. 1, 3-27.

- Pedersen, W. (1998): *Bittersøtt. Ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo Universitetsforlaget.
- Piaget, J. (1973): *Barnets psykiske utvikling. De grunnleggende begreper og teorier i Piagets psykologi*. Oslo.
- Rossow, I. og Bø, A. K. (2002): Metoderapport for datainnsamlinga til Ung i Norge 2002. (http://www.nova.no/asset/479/1/479_1.pdf).
- Schjeldrup, H. (2002): Sigmund Freud. I Berg Eriksen, T.: *Vestens store tenkere. Fra Platon til våre dager*. Oslo: Aschehoug.
- Sivesind, K., H., Ødegård, G. (2003): Makt i de frivillige hender. Skaper frivillige ungdomsorganisasjoner engasjerte samfunnsborgere? I Engelstad, F. & G. Ødegård (red.): *Ungdom, makt og mening. Makt- og demokratiutredningen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sosialt utsyn (2000). Statistisk sentralbyrå Oslo.
- Svedberg, L. (1995): *Marginalitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Thörn (2002): *Globaliseringens dimensjoner: Nationalstat, världssamhället, demokrati och sociala rörelser*. Stockholm: Atlas.
- Thornton, R., Nardi, P., M. (1975): The Dynamics of Role Acquisition. *American Journal of Sociology*, 80 (4), 870-85.
- Torgersen, L. (2005): *Betydningen av innvandrerbakgrunn for psykiske vansker blant ungdom*. Avhandling NOVA rapport 5/05. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Ziehe, T. 1983. *Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser*. København, Politisk revy.
- Ziehe, T. (1989): Ungdomar Är inte längre ungdomliga. I Ziehe, T.: *Kulturanalyser – Ungdom, utbildning, modernitet*. Svensk utgave ved Fornäs, J. og Retzlaff, J. Stockholm 1989.
- Watts, M.W. & Fisher, A. & Fuchs, W. & Zinnecker, J (1989): *Contemporary German Youth and Their Elders*. Leske Verlag.
- Øia, T. (1994): *Norske ungdomskulturer*. Oplandske bokforlag. Hamar.
- Øia, T. (1998): *Generasjonskløften som blei borte. Ungdom innvandrere og kultur*. Cappelen Akademisk. Oslo 1998.
- Øia, T. (2003): *Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*. Avhandling NOVA Rapport 20/03. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Østerberg, D. (1984): *Samfunnsformasjonen – en innføring i sosiologi*. Oslo 1984.
- Østerberg, D. (1974): *Emil Durkheims samfunnslære*. Oslo.
- Østerberg, D. (1977/1984): *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse*. Oslo: Cappelen forlag.